

Diagnòstic sobre
informacions mediàtiques
al voltant de les violències
sexuals, l'ús de drogues
i la submissió química

Autoria: Laura Castells Ricart

Supervisió: Ana Burgos García

Treball de camp:

- Laura Castells Ricart
- Pau Zabala Guitart (grup focal d'homes)

Disseny de portada: La Pera SCCL

Un projecte de: Observatori Noctàmbul@s (Fundació Salut i Comunitat)

noctàmbul@s

Finançat per: Departament d'Igualtat i Feminismes (Generalitat de Catalunya) i Ministerio de Igualdad

Barcelona, juny 2023

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	4
1.1. Sobre l'Observatori Noctàmbul@s	5
1.2. Sobre aquest informe	6
2. MARC TEÒRIC	8
2.1. El sistema sexe-gènere com a règim polític i la violència sexual	9
2.2. El discurs: formació i funcions	11
2.3. La violència sexual i el discurs: disciplina del terror sexual	12
3. METODOLOGIA	13
4. ANÀLISI	17
4.1. Història d'un concepte: una qüestió ideològica	18
4.2. Les lògiques darrere els relats de la violència sexual	26
4.2.1. La lògica de l'excepcionalitat	26
4.2.2. Els mites al voltant de la figura de l'agressor	31
4.2.3. L'imaginari al voltant de les agredides: "bona" vs. "mala víctima"	38
4.2.4. L'imaginari al voltant de les drogues	47
5. RECOMANACIONS	55
6. CONCLUSIONS	63
7. BIBLIOGRAFIA	66

1. INTRODUCCIÓ

Sobre l'Observatori Noctàmbul@s

Sobre aquest informe

Introducció

Després d'un estiu, el del 2022, en el que hem viscut una nova onada mediàtica (re)productora de terror sexual arran de la qüestió de les 'punxades', des de Noctàmbul@s volem contribuir a generar coneixement per repensar els discursos que impacten en la reproducció de narratives socials que, en última instància, operen reproduint violència de gènere i sexual.

1.1. Sobre l'Observatori Noctàmbul@s

L'Observatori neix el 2013 com a conseqüència de la mirada de gènere que s'estava aplicant als processos d'ús de drogues. Altres iniciatives com el Projecte Malva portaven temps assenyalant la importància de la categoria gènere per entendre la relació entre el consum i la violència masclista i sexual. La tasca duta a terme per projectes com En Plenes Facultat i Malva (tots dos pertanyents al Departament de Prevenció de Fundació Salut i Comunitat) en relació a la prevenció de riscos en contextos d'oci nocturn va permetre detectar que un dels riscos més estès i invisibilitzat que pateixen les dones era, precisament, la possibilitat de patir violència sexual per part d'homes. L'Observatori neix, doncs, per donar resposta i cobrir aquest buit en l'anàlisi així com per treballar per a la prevenció de les violències sexuals als espais festius. I ho fa sobre tres eixos principals: l'ús de drogues, la configuració dels espais d'oci nocturn i la sexualitat.

- > **Ús de drogues:** els contextos d'oci es caracteritzen per l'ús d'alcohol i altres drogues i, malgrat no es troba en relació de causalitat amb la violència sexual, cal aturar-s'hi perquè pot actuar com a detonador d'actituds i dinàmiques ja existents relacionades amb les desigualtats de gènere i perquè opera com a element que contribueix a la naturalització d'uns imaginaris concrets relacionats tant amb les víctimes com amb els agressors. El biaix de gènere en la percepció social sobre l'ús de drogues s'associa a l'assumpció de riscos, congruent amb les expectatives de la masculinitat però incongruent amb les de la feminitat de manera que, quan es transgredeixen, comporten un càstig social. Com a conseqüència, promou la desresponsabilització dels agressors actuant com a atenuant i, per contra, culpabilitza les dones d'haver patit una agressió.
- > **Espais festius:** la configuració dels espais públics es caracteritza pel seu androcentrisme i una divisió generitzada que associa les dones a l'espai domèstic i els homes al domini de l'espai públic. Es relaciona, això, amb un seguit d'estratègies de control sobre els cossos feminitzats.

- > **Sexualitat:** aquesta ha estat construïda tradicionalment de manera patriarcal i heterocentrada, associant el domini i el plaer als homes i la passivitat, la receptivitat i la complaença i satisfacció dels desitjos dels altres a les dones. Novament, la transgressió d'aquest imaginari per part de les dones s'acompanya d'una sanció social i mecanismes de culpabilització.

1.2. Sobre aquest informe

L'estiu del 2022 serà recordat, entre altres esdeveniments, per l'impacte mediàtic del fenomen de les 'punxades'. A començaments d'estiu, un degoteig de notícies alertaven d'un nou *modus operandi* que, des de l'inici, quedava associat a la submissió química i les agressions sexuals. Malgrat que, a mesura que l'estiu avançava i s'anaven reunint evidències -en cap de les denúncies interposades es va trobar el rastre de cap substància- i les expertes, tant de l'àmbit de drogues com dels moviments feministes, intentaven generar una contra narrativa, el discurs del terror sexual ja havia fet el seu efecte. Es tracta, a més, d'un discurs conegut que reapareix cíclicament a través de substàncies i *modus operandi* diversos.

"Reivindicar el relato como un producto (...) que, mediante la repetición de un mismo discurso, y de idénticos significados y mitos, alcanza el efecto deseado"
(Barjola, 2019, p. 143)

Així, la nostra **hipòtesi** de partida és que es tracta de relats que produeixen i reproduïxen terror sexual amb l'objectiu de controlar i marcar la conducta femenina. En aquest sentit, els **objectius** del present informe son:

- ❖ Analitzar les narratives mediàtiques en l'àmbit de la violència sexual.
- ❖ Disseccionar els mites que les conformen i el seu impacte en les narratives socials.
- ❖ Visibilitzar totes les situacions i contextos en què es donen violències sexuals i les drogues hi son presents.
- ❖ Indagar en la influència de les representacions mediàtiques sobre perill sexual en les pràctiques de les dones i com s'encarnen.

El present informe està dividit en **3 capítols**:

- > **Marc teòric.** Es conceptualitza, d'una banda, el sistema sexe-gènere com a règim polític i la violència sexual i, de l'altra, la formació i les funcions dels discursos en un sentit general per, finalment, aterrar en com la imbricació de la violència sexual i el discurs produeix la disciplina del terror sexual.

- > **Anàlisi.** Consta d'un primer apartat de conceptualització en què es problematitzen els diferents conceptes que s'han utilitzat i s'utilitzen per fer referència a les agressions sexuals amb presència de drogues, al qual segueix un segon apartat en el que es busca analitzar les lògiques que emmarquen les diferents maneres d'aproximar-nos a la problemàtica. Connecta, això, amb els imaginaris que es despleguen en parlar d'agressions sexuals i drogues, amb especial èmfasi en els imaginaris referents a agredides i agressors.

- > **Recomanacions.** S'ofereixen algunes claus per a la prevenció i la reparació.

Finalment, volem assenyalar que aquest informe **s'adreça** tant a persones que treballen en mitjans de comunicació com a altres professionals dedicades i dedicats a la comunicació ja sigui d'organismes públics, privats o associatius. Així mateix, també vol ser una eina per a totes aquelles persones que, a títol individual, generen o volen generar contingut i sensibilitzar la ciutadania en general.

2. MARC TEÒRIC

El sistema sexe-gènere com a règim polític i la violència sexual

El discurs: formació i funcions

Violència sexual i discurs: disciplina del terror sexual

2.1. El sistema sexe-gènere com a règim polític i la violència sexual

Utilitzem la noció de sistema de sexe-gènere per referir-nos al **model d'organització social** articulat en categories binàries -femení/masculí- que, a través de la classificació sexual i genèrica construïda en base a rols, estereotips, creences i identitats, conformen un imaginari que ens situa en un espai social determinat. Es tracta, per tant, d'un sistema que estructura la societat i les relacions i la característica constitutiva del qual és la seva **naturalesa jeràrquica**; és a dir, la subordinació d'allò femení i el poder d'allò masculí. Partint d'aquest marc de referència, les relacions que es generen i reproduïxen defineixen condicions socials diferenciades segons el gènere i un sistema de domini, el patriarcat, que estructura el sistema social en base a un seguit de desigualtats que es manifesten en:

- > Com afecten les desigualtats de gènere des d'una visió sistèmica i estructural
- > Com s'entenen els cossos de les dones i dels homes, els significats diferencials i les violències simbòliques associades
- > Com són les violències associades a la reproducció dels estereotips de gènere i que es mantenen a causa de la jerarquia de gènere

A grans trets, la relació entre aquestes dimensions que busquem analitzar l'entem teòricament de la manera següent: **l'estructuralitat de la desigualtat possibilita que els significats diferenciats que legitimen la violència sexual es naturalitzin**. D'aquesta manera, la causa queda invisibilitzada i la violència -sexual- passa a formar part d'allò inevitable que conforma les condicions normals de la vida de les dones que, al seu torn, assumeixen implícitament la gestió quotidiana de l'amenaça de patir-ne.

Per articular i visibilitzar aquesta relació creiem necessari, en primer lloc, redefinir què és la violència sexual i, en segon lloc, enquadrar breument els mecanismes de formació i funcionament dels discursos socials per, finalment, analitzar com els discursos al voltant de la violència sexual la (re)produïxen.

La violència sexual

Aquest espai que ocupem en base al sistema sexe-gènere està delimitat per un imaginari en el qual la sexualitat esdevé el camp privilegiat d'aquesta construcció social perquè permet el control del cos per l'amenaça omnipresent de la violència.

Entenem la violència com el mecanisme principal que, per la seva dimensió social, actua per mantenir l'ordre establert; això és, que apunta a l'estructuralitat de l'opressió a la qual contribueix, en aquest cas la del sistema de sexe-gènere. Parlar de violència de gènere, doncs, és parlar de la violència que exerceixen els homes contra les dones pel fet de ser-ho i que es caracteritza per la seva dimensió estructural, un correlat institucionalitzat de domini -heteropatriarcat- i la seva transversalitat en formes, espais i temps (Zurbano i Liberia, 2014).

Aquesta primera aproximació a la noció de violència posa de manifest la seva complexitat, sobre tot pel continuïm que es dibuixa entre visibilitat-invisibilitat. D'una banda, el sistema patriarcal de gènere com a marc d'acció en el que opera la violència estructural que es caracteritza per la producció i la reproducció dels elements que justifiquen la violència directa, l'agressió sexual tal i com la concebem. Ens referim al conjunt de mecanismes que, legitimats per la costum, garanteixen el manteniment dels estatus en termes de gènere. Un d'aquests mecanismes el constitueixen, com veurem, les narratives socials i els sistemes de comunicació: quan la violència es legitima a través seu, esdevé el mecanisme de control més subtil i efectiu a llarg termini.

Parlar de violència sexual no és, doncs, parlar d'actes concrets perpetrats per subjectes aïllats, sinó d'expressions d'una estructura simbòlica profunda que els fa intel·ligibles en una doble dimensió: instrumental i expressiva.

D'una banda, en tractar-se d'accions actuades des del poder no necessiten justificació sinó legitimitat. Agressor i societat, com a col·lectivitat que produeix i interpreta l'agressió, comparteixen imaginari, parlen el mateix llenguatge i reconeixen les mateixes tècniques (Segato, 2016). D'altra banda, la dimensió expressiva remet a la corporalitat, al missatge de poder i apropiació que s'esdevé en els cossos femenins, buscant el control no només sobre el cos sinó sobre l'espai simbòlic que ocupa. La violència sexual és un mitjà a partir del qual s'expressa el poder. Un mitjà que, per la posició que ocupa la sexualitat en les nostres societats, conjuga la dominació tant física com psicològica; sent aquesta última la que converteix l'agressió en un acte de sobirania (Agamben, 2018).

Es tracta, doncs, d'un discurs de poder que, pronunciat en un sistema que el reconeix, té les seves pròpies regles tant per qui el pronuncia com per qui el rep. És, en aquest sentit, que una agressió sexual concreta constitueix un missatge disciplinari a les dones com a col·lectiu, no només a la que rep l'agressió: com a càstig per haver sortit del lloc físic o simbòlic que se li té reservat. I és que el desplaçament de les dones a una posició no reconeguda en el sistema jeràrquic qüestiona, per si mateix, la posició de l'home en aquesta mateixa estructura: el poder no existeix sense la subordinació (Segato, 2003).

És aquesta dimensió simbòlica de la violència sexual la que ens permet ressignificar el concepte. Precisament perquè hi ha una estructura profunda

anterior als actes, determinades accions -mirades fixes, comentaris, expressions corporals- poden desencadenar els mateixos sentiments de terror que les agressions físiques. Parlem, a més, de formes de violència especialment naturalitzades en entorns d'oci i amb presència de drogues, en els quals aquestes formes de violència semblen formar part del contracte implícit que assumeixen les dones en aquests espais.

La conclusió, aleshores, és que la realitat no respon a un equilibri que, de sobte, es veu alterat per episodis de violència sexual directa: la violència simbòlica i les violències invisibilitzades ostenten una doble funció. D'una banda, són el pas previ per a que les violències més visibles es puguin donar i, de l'altra, contribueixen a mantenir l'ordre establert.

2.2. El discurs: formació i funcions

Dèiem que és en l'esfera de la violència simbòlica on es configuren i reconfiguren els principals mecanismes de transmissió i reproducció de la violència sexual. Les narratives socials i els règims de comunicació, entre els quals situem els mitjans de comunicació ostenten, doncs, un paper principal en aquest entramat.

Parlem de règims d'enunciació/comunicació perquè es caracteritzen per la seva regularitat discursiva i una coherència interna que defineix regles d'aparició, límits i possibilitats: què, com i en quines circumstàncies pot ser dit. El més rellevant del discurs és que no només vertebrava i estructura el sistema social sinó que produeix i reproduïx veritat. En el cas que ens ocupa, i prenent com a referència l'imaginari hegemònic que envolta una notícia sobre una agressió sexual, les coses que poden ser dites són, per exemple: que la responsabilitat és de l'agressor, una persona 'malvada' allunyada de la normativitat en algun punt; o que el mòbil de l'agressió és sexual. També es podria parlar del que estava fent la víctima en aquell moment, de com va reaccionar a l'agressió i del dolor. La violència sexual fa emergir enunciats i esdeveniments regulars i és aquesta regularitat el que assegura la supervivència del sistema. Per poder traçar el revers del discurs cal, doncs, esbrinar què pot ser dit i és, en aquest sentit, que els mites, com a element intern del discurs que li dona continuïtat perquè s'adapta a cada època i context, poden esdevenir un punt de partida útil. L'objectiu d'analitzar el discurs, els significats i les representacions mediàtiques és mostrar l'estructura social: el silenci protegeix la narrativa i, el que no es diu, és el que nodreix la disciplina del terror sexual o, en altres paraules, la cortina de fum que impedeix percebre la relació, la regularitat i les similituds dels casos concrets. Les agressions sexuals no existeixen de manera natural, són sempre respostes a una transgressió i conseqüència d'un règim sexista.

2.3. La violència sexual i el discurs: disciplina del terror sexual

El discurs, doncs, forma part de les condicions necessàries per a la reproducció de les desigualtats de gènere. Un moment històric com l'actual, en què els drets de les dones estan més reconeguts que mai, conviu en canvi amb un escenari en el qual altres elements, com el control sobre els nostres cossos i l'adaptació a un model coercitiu de bellesa, ens fan pensar que alguna cosa constitutiva del sistema de gènere depèn de que la dona no surti del seu lloc i la seva funció històrica.

Els discursos son, en aquest sentit, un element de la socialització diferenciada segons el gènere que es materialitza en els cossos, cisella les experiències i estableix límits i possibilitats contribuint, així, a un exercici de disciplina que té la capacitat d'imposar una visió legítima del món social i les seves divisions. El gènere, com a discurs amb poder per crear realitat social i encarnar-se en la materialitat, no només defineix com pot ser expressat sinó que allò que escapa a la norma es defineix per la seva exterioritat, un espai que el mateix poder dota d'inhabitabilitat: el que es defineix per la seva diferència, les transgressions, es controlen a través de discursos com el del terror sexual per tornar-los a situar dins dels límits reconeixibles i reconceptualitzar-los -habitualment, a través de la responsabilització de les agredides-.

Les agressions sexuals queden emmarcades, així, en totes aquelles situacions en les quals les dones experimenten tots els discursos i significats sobre perill sexual de manera directa (Barjola, 2019). Si les agressions constitueixen un discurs, el cos sobre el qual s'exerceix forma part d'aquesta estratègia comunicativa: és la dimensió simbòlica i psicològica del perill sexual el mecanisme de control social més eficient per la coacció constant, la seva subtilesa, el seu caràcter difós i la seva omnipresència. En conseqüència, els mitjans de comunicació, com a part del discurs, no només són permissius amb la violència sexual sinó que la constitueixen i contribueixen als relats que operen en un espai, el cos de les dones, que experimenta la por al càstig i l'autogestió dels riscos. La reiteració d'aquests discursos, en formes i contextos diversos però significats idèntics, acaba produint els efectes que anomena.

3. METODOLOGIA

Per donar resposta als objectius mencionats -que s'emmarquen, al seu torn, en una recerca interpretativa-, el disseny de la investigació respon a una **estratègia metodològica qualitativa**.

Davant del propòsit d'analitzar la interpretació de les diferents narratives en un moment i un espai concrets, aquesta metodologia serveix per captar les **manifestacions socials** per mitjà de les quals les formes culturals de les violències masclistes i els seus efectes en les persones que les pateixen s'articulen i adquireixen significat, no segons una sistematització de realitats abstractes sinó a través d'una descripció densa (Geertz, 2009). Per tal de poder **descriure i interpretar** aquestes manifestacions cal, doncs, captar els discursos socials efímers.

Per atendre aquesta complexitat, s'ha optat per recollir la informació a través de tres tècniques d'investigació qualitativa diferenciades:

- > Entrevistes
- > Grups focals
- > Anàlisi de contingut: hemeroteca

Entrevistes

S'entrevista a persones especialitzades en algun dels següents eixos: violències sexuals, ús de drogues i mitjans de comunicació. Es tracta d'entrevistes semiestructurades dividides en tres blocs temàtics transversals als quals s'hi sumen preguntes específiques en cada cas. Aquests blocs són: a) conceptualització i dades generals, b) lògiques al voltant de la problemàtica i c) prevenció i reparació. Totes les entrevistes es registren i transcriuen posteriorment. A continuació es detallen les entrevistes realitzades (persona, data, observacions):

- > Alba Alfageme. 21 de març de 2023 a les 10h, via telefònica. Psicòloga especialitzada en violències masclistes, formadora i divulgadora. Col·labora habitualment en mitjans de comunicació.
- > Teresa Echeverria. 21 de març de 2023 a les 12:30h a Barcelona, presencial. Coordinadora d'Urgències de nit de l'Hospital Clínic.
- > Patricia Reguero. 24 de març de 2023 a les 10h, via telemàtica. Periodista, coordinadora de l'eix de feminismes d'*El Salto*.
- > Mireia Ventura. 27 de març de 2023 a les 10h, via telemàtica. Coordinadora d'anàlisis d'Energy Control.

- > Comunicació Mossos d'Esquadra. Pendent¹

D'altra banda, es treballa amb el resultat d'entrevistes fetes amb anterioritat sobre la temàtica. Atès que es tracta d'una qüestió sobre la que l'Observatori fa temps que té interès, abans d'aquest projecte s'havien realitzat un seguit d'entrevistes exploratòries inicials per acotar les línies d'investigació. Aquestes entrevistes es fan als següents agents clau:

- > *Acción Juvenil contra las Drogas y la Violencia Sexual*. Grup d'investigació pertanyent a la Universidad de Alcalá dedicat a la investigació, la formació i la divulgació. Compta amb el programa "Evaluación e intervención educativa para prevenir el consumo de drogas y violencia sexual en contextos de ocio juvenil".
- > Bárbara Tardón. Experta en violència de gènere i drets humans i assessora al Ministeri d'Igualtat del govern espanyol.
- > Marta Gil Cabrera i Núria Iturbe (INTRESS). Criminòloga i psicòloga que desenvolupen les funcions de delegada d'execució de mesures penals alternatives i representant de l'àrea de Justícia i Comunitat a INTRESS, respectivament.

Grups focals

Es decideix organitzar dos grups focals diferenciats per gènere. Els blocs temàtics sobre els que es proposa debatre són: a) conceptualització: submissió química i agressions sexuals i b) lògiques i mites de les agressions sexuals en entorns d'oci amb consum de drogues.

- > **Grup focal de dones i persones no binàries.** 14 de març de 2023 a les 18h, oficines de l'àrea de Prevenció de Fundació Salut i Comunitat. 7 participants d'entre 22 a 46 anys. Dinamització: Laura Castells Ricart / Transcripció: Marta Cremades Gurrea.
- > **Grup focal d'homes.** 23 de març de 2023 a les 18h, oficines de l'àrea de Prevenció de Fundació Salut i Comunitat. 7 participants d'entre 20 i 42 anys. Dinamització: Pau Zabala Guitart.

¹ No s'obté resposta a la sol·licitud durant la fase del treball de camp. Es reprèn el contacte durant el mes de juny i s'està a l'espera d'agendar una entrevista.

Anàlisi de contingut: hemeroteca

MITJÀ	DATA primera notícia analitzada	DATA última notícia analitzada	Criteris de cerca
La Vanguardia	6/2/23	5/4/2018	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"
El Periódico	9/2/23	3/3/17	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"
El País	3/2/23	8/8/16	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"
El Mundo	28/2/23	22/10/14	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"
ABC	30/3/23	9/6/14	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"
La Razón	28/11/22	6/5/17	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"
eDiario.es	11/2/23	5/11/13	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"
El Salto	8/2/23	4/8/16	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"
ARA	22/3/23	19/4/16	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"
Píkara Magazine	21/12/22	16/9/14	"Agresiones sexuales"; "sumisión química"; "burundanga"

4. ANÀLISI

Història d'un concepte: una qüestió ideològica

La lògica darrere els relats de la violència sexual:

- > La lògica de l'excepcionalitat
- > Els mites al voltant de la figura de l'agressor
- > L'imaginari al voltant de les agredides: "bona" vs. "mala víctima"
- > L'imaginari al voltant de les drogues

4.1. Història d'un concepte: una qüestió ideològica

De manera congruent amb el marc teòric i els objectius plantejats, s'inicia l'anàlisi de la qüestió atenent a la manera de conceptualitzar-la. Una anàlisi crítica i contextualitzada a la manera de definir l'objecte -agressions sexuals amb presència de drogues- permet, així mateix, posar llum a l'imaginari que se'n desprèn en cada cas. Esdevé, per tant, un primer pas imprescindible per visibilitzar les implicacions d'anomenar-ho d'una o altra manera i, encara més, per poder analitzar l'impacte de les narratives mediàtiques que (re)produeixen aquests relats.

Les maneres de definir-ho

Submissió química. Es tracta d'un concepte que es comença a utilitzar, en el context europeu, als anys 2000 per referir-se a les agressions sexuals de tipologia proactiva, aquelles en les que l'agressor intoxica amb alguna substància la víctima amb l'objectiu d'agredir-la sexualment. Malgrat fer referència, en el seu origen en el context llatinoamericà, a un *modus operandi* que s'utilitza per cometre, també, delictes d'altres naturaleses -sobretot, contra el patrimoni-, en el nostre context queda, des de l'inici, relacionat amb les violències sexuals. Es concreta -i limita- el concepte a un tipus concret de delicte, el de l'agressió sexual, al mateix temps que s'invisibilitza, utilitzant submissió química enlloc de/com a substitut de l'agressió sexual.

Violències sexuals sota submissió química. Aquest concepte, utilitzat en una segona etapa en l'entorn europeu i que segueix vigent a nivell mediàtic i social en el nostre context, cristal·litza l'imaginari que vincula la violència sexual amb presència de drogues a la tipologia proactiva. Així, i malgrat visibilitzar la violència introduint-la al terme, queda fixat en un espai comprensiu en el qual la majoria d'agressions sexuals amb presència de drogues que es produeixen no queden (re)presentades/anomenades. Ens referim a les violències que s'exerceixen de manera oportunista, això és, valent-se de la dificultat per expressar consentiment de l'agredida derivada del consum voluntari.

Violències sexuals sota vulnerabilitat química. És un concepte que, proposat per expertes en gènere, busca subvertir la dinàmica descrita i visibilitzar les violències sexuals més normalitzades, les de caire oportunista, per facilitar-ne la identificació i el reconeixement. Amb tot, es tracta d'un concepte amb poc impacte en l'imaginari social. D'altra banda, pensem que l'estratègia més efectiva per visibilitzar totes les violències sexuals és eixamplar el concepte enlloc de concretar-lo i ubicar-lo, novament, en un punt precís. Quan parlem de nocions que articulen imaginaris, tant el fet de la seva centralitat com la seva fragmentació constitueixen dues expressions del mateix procés que invisibilitza la dimensió estructural.

Violències sexuals facilitades per drogues. Aquest és el concepte que s'utilitza actualment en els contextos sanitari i policial per iniciativa de les professionals de l'àmbit de salut que, atenent a la realitat anteriorment descrita -prevalença de les agressions oportunistes-, busquen una fórmula que amplii l'imaginari que el concepte de submissió química havia fixat en un espai poc representatiu de les violències sexuals. Amb tot, es tracta d'una manera d'anomenar-ho que segueix posant el focus explicatiu de les agressions en el consum de drogues.

Violències sexuals amb presència/amb ús de drogues. Proposem utilitzar aquesta expressió per visibilitzar totes les casuístiques relacionades amb el consum de drogues quan es dona violència sexual: consum voluntari, tant amb finalitat recreativa com amb altres finalitats; ús de psicofàrmacs amb i sense prescripció mèdica tant en entorns festius com en altres contextos, intoxicació de les agredides contra la seva voluntat per exercir violència contra elles, i altres situacions que es puguin donar. Es tracta d'eixamplar l'imaginari que ha quedat fixat en un espai concret i que, com veurem, opera per justificar una sèrie de mites que, en última instància, invisibilitzen la realitat de la violència sexual i la (re)produeixen. L'objectiu, per tant, és donar cabuda a totes les situacions i contextos en els que es donen violències sexuals i les drogues hi son presents.

Com es materialitza a nivell mediàtic? Resultats de la recerca d'hemeroteca

Del conjunt de cerques realitzades a 10 mitjans de comunicació escrita tant a nivell català com espanyol -ARA, La Vanguardia, El Periódico, El País, El Mundo, ElDiario.es, Pikara Magazine, El Salto, ABC, La Razón-, els termes de cerca que més resultats han donat han estat, amb alguna excepció que desenvoluparem a continuació, "submissió química" i "agressions sexuals". Per contra, la cerca amb els conceptes de vulnerabilitat química i violències sexuals facilitades per drogues no ha retornat resultats.

- ❖ Pel que fa a "submissió química", observem que comença a tenir molta presència entre els anys 2017 i 2018; amb un auge encara més pronunciat els anys 2018 i 2019. A nivell global, el 2017 és l'any del moviment *Me too*, a partir del qual:
 - > El debat sobre violència sexual prolifera especialment entorn de la noció de **consentiment** i, en conseqüència, aterra la qüestió en el marc de les **relacions de poder**.
 - > Contribueix a visibilitzar **altres formes de violència sexual** més enllà de la noció hegemònica de violació (abús, assetjament sexual, etc.).

A nivell de l'Estat espanyol, aquests debats imbriquen amb la violació a una noia per part d'un grup de nois durant els Sanfermines de Pamplona l'estiu del 2016. És el punt de partida del concepte *manada* per definir les **agressions sexuals amb presència de drogues amb més d'un agressor** i és, aquest, l'imaginari amb el qual queda íntimament lligat el concepte de "submissió química" tant a nivell català com espanyol.

Proliferen les notícies sobre agressions sexuals perpetrades en grup, especialment durant el judici i la sentència per la violació referida. Es produeix, doncs, un solapament conceptual entre "submissió química" i "agressions sexuals", conceptes que s'utilitzen per designar una mateixa cosa. Un exemple d'això són els resultats obtinguts a El País, on les cerques realitzades proporcionen gairebé els mateixos resultats: apareixen les mateixes notícies per "submissió química" que per "agressions sexuals". Un altre exemple de com es materialitza aquesta *substitució* conceptual la trobem en els resultats obtinguts a ElDiario.es que, malgrat articular en les notícies d'elaboració pròpia un discurs eminentment feminista, en el cas de les notícies directament proporcionades per agència sota el paraigua de "submissió química" no s'observa una revisió crítica i contextualitzada del concepte. Com a resultat, la confusió conceptual es tradueix en falta de coherència amb el propi posicionament: els resultats obtinguts amb "submissió química" només recullen els casos de tipologia proactiva.

Aquesta identificació entre "submissió química" i "agressions sexuals" alimenta, així mateix, que altres conceptes com "burundanga" trobin el seu espai privilegiat en aquest mateix lapse temporal contribuïnt, com veurem, a la lògica del cas excepcional; això és, a construir un imaginari de les agressions sexuals a partir de casos concrets que no són representatius de la violència sexual.

- ❖ Els resultats obtinguts amb les paraules clau "agressions sexuals" confirmen aquesta dinàmica identificativa entre els dos conceptes. D'una banda, les notícies anteriors als anys 2016-2017, moment en què identifiquem el context que contribuirà a l'explotació del terme "submissió química", fan referència majoritàriament a agressions sexuals en les quals les víctimes són infants i/o que estan relacionades amb altres delictes. Podem inferir, així, una necessitat anterior de visibilitzar un tipus concret de violència sexual i lligar-la a unes condicions determinades. Podria explicar-se, en aquest sentit, l'èxit de la noció de "submissió química", com una altra manera de simplificar la realitat de la violència sexual i identificar-la amb quelcom concret, senzill de reconèixer i allunyat de la realitat de la majoria de persones. Com a resultat, les notícies posteriors al 2017 resultants de la cerca "agressions

sexuals" recullen gairebé exclusivament agressions ocorregudes en contextos d'oci nocturn i protagonitzades per persones joves. Aquesta invisibilització progressiva de l'heterogeneïtat de les agressions sexuals -com a correlat a la visibilització de la submissió química i el seu imaginari- queda ben exemplificada en els resultats obtinguts a La Razón, on la quantitat de resultats obtinguts amb "agressions sexuals" és molt inferior a la quantitat que obtenim si cerquem per "submissió química" i, fins i tot, per "burundanga". Com podem explicar, i quin impacte tenen els relats mediàtics articulats en aquesta conceptualització, on fins i tot trobem un cas com aquest en el que "hi ha" més casos de submissió química que d'agressions sexuals?

Quin impacte tenen els relats mediàtics així conceptualitzats?

Les idees sorgides en els dos grups de discussió realitzats durant aquesta recerca -un amb dones i persones no binàries i un altre amb homes cis-, així com de les experiències narrades per dones agredides, **el primer que destaca és aquesta confusió conceptual.**

- ❖ La primera diferència entre grups la trobem en el fet que, mentre que per la majoria d'homes la "submissió química" fa referència a un *modus operandi* que s'utilitza per cometre també altres tipus de delictes en els que ells poden ser víctimes -robatoris, etc.-, per les dones està directament associat a la violència sexual. A nivell mediàtic, però, els dos grups coincideixen en que la submissió química està gairebé exclusivament relacionada amb les agressions sexuals.
- ❖ En el cas de les dones i persones no binàries, una primera aproximació als conceptes "submissió química" i "violències sexuals sota submissió química" remet a la idea del **consentiment però relacionada amb el consum de substàncies**: el que sembla estar en joc és la capacitat de decidir si es vol consumir o no, evidenciant que l'imaginari articulats en aquestes conceptualitzacions a) posa el focus en el *modus operandi* i b) invisibilitza les agressions que s'exerceixen de manera oportunista.

- ❖ En els dos grups, s'associa a les **agressions proactives perpetrades en contextos d'oci nocturn** i es posa el focus en l'anul·lació de la voluntat. En el cas dels homes, a més, es relaciona directament amb substàncies/mètodes concrets: "burundanga", punxades, etc. Es produeix, en aquest sentit, un debat sobre la centralitat en la substància i es plantegen la possibilitat de visibilitzar la persona que intoxica per agredir sexualment. En el cas de les dones i persones no binàries, en canvi, es té la sensació que es posa el focus en substàncies no habituals amb l'objectiu, com exposarem més endavant, d'apuntalar l'imaginari de la bona víctima. L'experiència de les dones agredides segueix aquesta narrativa i s'apunta a la dificultat d'identificar la violència rebuda quan s'ha consumit voluntàriament perquè l'imaginari associat a les agressions sexuals amb presència de drogues invisibilitza aquestes situacions que, d'altra banda, tant les dones del grup com les dones que han patit agressions, reconeixen com les més habituals.

M (home, 33 anys): *"A mi em ve al cap canviar voluntats, accedir a objectius concrets. Sotmetre vol dir privar a l'altre de la llibertat d'obrar, aconseguir el poder de l'altra persona. I és bàsicament en una direcció: home heterosexual cap a dona"*

- ❖ La diferència principal entre els dos grups apareix en el moment de parlar sobre el consum voluntari. Mentre que la majoria dels homes del grup afirmen que si hi ha consum voluntari no hi ha submissió química, aquesta fórmula activa en les dones un escenari (re)conegut que fa espai a altres conceptes explicatius que els resulten més propers com el de la **intencionalitat** i que permeten, al seu torn, **problematitzar i ressignificar el consentiment**:

"Más que el consentimiento explícito de querer consumirlas porque hay veces que te pueden ir invitando a cosas... creo que tiene que ver con la intención de tener poder sobre esa persona, porque esa persona pierde una parte de la consciencia o la tiene alterada que de alguna manera puede impedir una reacción."

"Ahí en la finalidad es donde creo que entra el consentimiento"

De fet, es tracta d'un imaginari present en totes elles des del principi del grup de discussió però que tenien dificultats per anomenar i per reconèixer en relació a la submissió química:

"Jo comparteixo de "anul·lada", però afegiria com canviada o alterada, que no cal que sigui un punt d'anul·lació total perquè hi hagi submissió química que al final, lo típic de "et convido a una birra" quan darrera hi ha una voluntat de... doncs també entraria dins de la submissió química."

“De fet com l'espai de lligar en general està súper vinculat a l'espai de la submissió química i a l'alcoholització amb voluntat expressa i tant directa com indirectament, per part de les agredides i dels agressors, està híper normalitzat. De fet, moltes joves saben, sabem, només lligar en espais d'alcoholització”

La conclusió principal que podem extreure dels efectes d'aquesta conceptualització, i de l'impacte dels relats mediàtics que articulen, és que “submissió química” i “violències sexuals sota submissió química” no són conceptes útils per anomenar el problema perquè invisibilitzen la violència sexual i les maneres com es materialitza. Concretament:

- > Es fa servir tant com a sinònim d'agressions sexuals com per anomenar un *modus operandi* que s'utilitza per cometre altres delictes.
- > Invisibilitza la majoria de violències sexuals que es donen amb presència de drogues
- > Dificulta la identificació de violències, tant per part de les agredides com per part dels agressors

Què diuen les expertes?

Violència sexual: les xifres

Les persones entrevistades coincideixen a remarcar la importància que té conceptualitzar correctament com a pas imprescindible per **visibilitzar** i **dimensionar** la qüestió.

Pel que fa a la primera qüestió, i en relació a l'imaginari general sobre violència sexual, la sensació compartida és que, en els darrers anys, gràcies al moviment feminista i arran de la violació perpetrada durant els Sanfermines de 2016, s'ha ampliat la narrativa sobre la violència sexual. Implica, això, que s'han començat a visibilitzar altres formes de violència. Tanmateix, aquest moviment no té un correlat a l'hora de dimensionar la realitat de la violència sexual sinó que aquesta ampliació es concentra majoritàriament en dues narratives: la de les agressions grupals i la de la submissió química. Pel que fa a les primeres, l'augment de casos que apareixen als mitjans de comunicació no es correspondria a l'augment del número d'agressions grupals: segons Teresa Echeverria, coordinadora d'Urgències de nit de l'Hospital Clínic de Barcelona, aquestes agressions suposen un 10% de les totals ateses; una xifra que no ha anat en augment sinó que s'ha mantingut estable des de l'any 2000. Es tracta, a més, d'un percentatge extrapolable a la resta d'hospitals de l'estat espanyol.

"Resulta que nosaltres això de les grupals ho portem dient des de l'any 2000 i sempre havien estat un 10% del total d'agressions, uns 10-12 casos. Ningú ens ha fet cas. I ara ha sortit el boom, ha augmentat el número de gent que ve a visitar-se també per agressions grupals, però proporcionalment podríem dir que és estable"

Pel que fa a la narrativa de la submissió química, les dades mostren que les agressions sexuals amb presència de drogues suposen una tercera part del total d'agressions sexuals i que, d'aquesta tercera part, aproximadament un 80% responen a la tipologia oportunista descrita anteriorment. Concretament, segons les dades de l'Hospital Clínic, durant l'any 2022 es confirma la presència de substàncies en un 29% dels casos atesos. D'aquests, en un 17% dels casos es tracta d'una intoxicació intencionada per part de l'agressor amb l'objectiu d'agredir sexualment. En el 83%, les dones agredides havien consumit voluntàriament algun tipus de substàncies. En els dos casos, la substància més present és l'alcohol, seguida de la cocaïna i el cànnabis.

Una primera conclusió, aleshores, apuntaria a que l'augment en la visibilitat d'altres formes de violència sexual no s'ha acompanyat d'una problematització conceptual.

Patricia Reguero: *"De eso sí se puede culpar directamente a los medios, de asociar sumisión química a algo raro, estadísticamente poco relevante como es el pinchazo y la droga en la bebida cuando el concepto debería ser más amplio"*

A què respon, llavors, aquest augment exponencial de les violències sexuals amb presència de drogues als mitjans de comunicació? A què hauria de donar resposta una bona conceptualització?

Violència sexual amb presència de drogues: concepte i narrativa

En primer lloc, la manera de referir-nos a la problemàtica hauria de visibilitzar, segons les expertes, la realitat de la violència sexual amb presència de drogues. En aquest sentit, la psicòloga i comunicadora Alba Alfageme i la cap d'anàlisi d'Energy Control, Mireia Ventura, opten pel concepte de **vulnerabilitat química** perquè:

"La submissió química ens connecta amb algun imaginari que està bastant lluny de la realitat i que ens situa en la utilització de determinades drogues o substàncies -per exemple, la major part de la població ho relaciona amb la 'burundanga', un tipus de substància que pot tenir a veure en algun cas puntual però que no té res a veure amb la majoria de situacions. Fer aquesta diferència entre la submissió química i la vulnerabilitat química ajuda a visibilitzar que la major part de situacions de les que parlem son situacions de vulnerabilitat química perquè son situacions on s'utilitza l'alcohol o s'aprofita l'embriaguesa de l'altra per cometre un delict de violència sexual." Alba Alfageme

“La submissió és que intencionadament s’afegeix alguna cosa per poder vulnerabilitzar a la persona i aprofitar-se d’ella. Però en realitat això són els casos menys freqüents, la substància que està més implicada és l’alcohol. Al final posant l’atenció aquí ens oblidem del que realment està passant i és que les dones, en l’oci nocturn, no estan segures i no tenen el mateix dret que els homes a embriagar-se i a deixar-se anar.” Mireia Ventura

La Teresa Echeverria, per la seva banda, tot i que prefereix parlar d'**agressions sexuals facilitades per drogues**, eximeix el mateix motiu: visibilitzar i identificar totes les formes de violència sexual com a part imprescindible de l’apoderament.

Topem, aquí, amb un primer repte: el d’eixamplar i polititzar el concepte fent-lo reconeixible, això és, utilitzar un mateix concepte per facilitar-ne la identificació. La mateixa Echeverria reconeix que, actualment, això encara està lluny de produir-se:

“El que veiem correcte que conceptualitza i defineix la situació és violències sexuals facilitades per drogues. Seria el que ara també s’està estenent a nivell científic acordant que és més adequat. Jo m’ajustaria al concepte aquest, que és un concepte que si l’utilitzes potser no t’entenen perquè és un concepte que ningú està fent servir ni donant aquesta explicació” Teresa Echeverria

Tenint en compte tot això, i amb l’objectiu d’eixamplar i polititzar no només totes les violències sexuals sinó també els espais i les maneres com es produeixen, la nostra proposta és parlar d'**agressions sexuals amb presència de drogues**. Es tracta d’una manera d’anomenar-ho que dona cabuda a les diverses casuístiques relacionades amb el consum de drogues quan es dona violència sexual. Parlem de consum voluntari tant amb finalitat recreativa com amb d’altres finalitats, de l’ús de psicofàrmacs (per o sense prescripció mèdica) dins i fora d’entorns festius, d’intoxicació de les agredides contra la seva voluntat per exercir violència contra elles, etc.

Seguint la lògica de la formació dels discursos hegemònics per la seva regularitat, el primer pas en l’anàlisi que es proposa passa per visibilitzar el que les narratives mediàtiques amaguen. Si conclouem l’apartat anterior preguntant-nos pels motius darrere la sobredimensió als mitjans de comunicació d’una tipologia concreta de les violències sexuals amb presència de drogues, les que responen al *modus operandi* proactiu, haurem de preguntar-nos pels mecanismes d’ocultació de la dimensió estructural de la violència sexual, la seva transversalitat i el seu efecte normalitzador.

4.2. Les lògiques darrere els relats de la violència sexual

4.2.1. La lògica de l'excepcionalitat

Els relats hegemònics sobre violència sexual es basen en els casos excepcionals, articulant una estratègia que protegeix la norma de la violència sexual - salvaguardant-la per ocultació- i que, en última instància, opera en un espai concret: el cos de les dones.

Veurem, en aquest apartat, en què consisteix aquesta estratègia i com es materialitza als mitjans de comunicació analitzats per, després, analitzar-ne les conseqüències. Finalment, una aproximació a com es construeix l'estratègia de l'excepcionalitat ens durà a desentrellar tots els mites que la sustenten.

Hemeroteca. Tendències observades

- ❖ Podem establir una primera distinció en els mitjans analitzats entre els que tracten les notícies sobre violència masculista i sexual en una **secció** creada *ad hoc* i els que les tracten dins de les seccions de Successos, Tribunals, etc. És, aquesta, una primera pista per situar-nos i definir si ens trobem davant d'un mitjà que entén la violència sexual com a quelcom estructural.
- ❖ Una segona qüestió, menys evident i igualment efectiva a l'hora de materialitzar l'estratègia de l'excepcionalitat, és relacionar les notícies sobre violències amb **altres delictes** o tractar-les com a successos. Aquí l'estratègia ja no és explícita -pot ser que la notícia aparegui a l'apartat de violència masculista del diari en qüestió- però implícitament queda associada a l'excepcionalitat. La manera més habitual de fer-ho és, en gairebé tots els mitjans i a banda de relacionar-ho amb altres delictes, cobrir agressions extremes i amb la implicació de menors:

Los encuestados consideran que el feminismo actual ha impuesto 'un pensamiento único' y son 'víctimas del sistema'

Noticias relacionadas

Detenido en Inca (Mallorca) un hombre de 62 años por agredir sexualmente a una menor de 14 años, amiga de su hija

noticia Coincidencia 82% 11/05/2023 EUROPA PRESS

El hombre le habría realizado tocamientos a la menor mientras estaba dormida

Noticias relacionadas

Tres jóvenes detenidos por agredir sexualmente a una menor en Cieza

noticia Coincidencia 82% 11/05/2023 EFE

Tres mujeres familiares de los detenidos, uno menor, han sido puestas a disposición judicial por detención ilegal y lesiones a la víctima

Noticias relacionadas

Cinco detenidos junto al diseñador Francis Montesinos en el caso de extorsión y abuso sexual

noticia Coincidencia 82% 09/05/2023 INMA LIDÓN

La juez de Liria que investigaba el asalto a la casa del modisto tiene que decidir si abre una nueva pieza por los presuntos abusos en la que Montesinos será acusado mientras en la actual permanece como víctima

Noticias relacionadas

Una joven denuncia que fue drogada y violada por tres hombres: "Desperté con tres penes en la cara sin quererlo"

noticia Coincidencia 77% 08/05/2023 LUIS F. DURÁN

La víctima habla conocido a los agresores en una discoteca de Villaverde

Noticias relacionadas

Investigan una presunta agresión sexual grupal a una menor en Ferrol

noticia Coincidencia 83% 06/05/2023 EFE

Han sido interrogados cinco jóvenes, todos ellos menores de 18 años y de los que dos, de 14 y 15, permanecieron internados en un centro de menores

Noticias relacionadas

Captura de la recerca realitzada el 22 de juny de 2023 a la web del diari El Mundo amb les paraules clau "agresiones sexuales"

- ❖ En els casos en què es dona la primera estratègia també es dona la segona. En alguns casos, fins i tot, el que és noticable és l'altre delictes -normalment, robatori o tràfic-; focalitzant la gravetat dels fets en la criminalitat no sexual: el que fa que els fets siguin greus és l'existència d'un altre delictes o, en tot cas, la suma dels dos; no l'agressió sexual per si mateixa.
- ❖ Una altra tendència observada que opera per materialitzar aquesta lògica és la d'invisibilitzar la dimensió estructural en l'anàlisi: son molt poques les notícies, i en molts pocs dels mitjans analitzats, les que mencionen la desigualtat de gènere com a **causa i context** en el que, i pel que, es produeix la violència sexual. En el cas de les agressions sexuals amb presència de drogues, a més, aquesta estratègia resulta especialment senzilla perquè hi ha un altre element -la substància- que pot assumir, com veurem més endavant, tot el protagonisme.
- ❖ Una altra manera de negar l'estructuralitat de manera implícita és a través de l'**elecció de les persones expertes** que, en la majoria de mitjans i quan es tracta de notícies d'agressions sexuals amb presència de drogues, son homes -i, en menor mesura, dones- sense formació en perspectiva de gènere.
- ❖ El mecanisme d'**amplificar els casos concrets**: la mediatització de certs casos és una estratègia transversal que, tot i que es dona de manera diferenciada segons el mitjà de comunicació i que respon també a altres

lògiques com la de la immediatesa, centra tota l'atenció en un cas concret i els elements que l'acompanyen:

"Quan escullen titulars, el que van a buscar també és la major audiència, i quan tu plantejes determinades notícies que alimenten aquests mites o aquests estereotips que son compartits per la major part de la població, i que per tant reforcen el teu imaginari i et porten a clicar allò perquè et ressona, el que fas és alimentar molt més aquesta pseudo realitat i quedar-te amb els casos puntuals que porten a invisibilitzar la major part de situacions" Alba Alfageme

La **competitivitat** entre mitjans en casos mediàtics, a més, comporta un augment desproporcionat dels **detalls** que, a part d'altres conseqüències que s'abordaran en apartats següents, fragmenta i, per tant, descontextualitza i desvincula el cas de la seva arrel estructural.

- ❖ Finalment, i com a conseqüència de l'exposat, pràcticament la única dimensió de la violència sexual que rep atenció és la **dimensió física de l'agressió**. Apareixen sense context previ i sense contextualització, però també sense el després. D'aquesta manera, el relat només reconeix l'agressió, que es converteix en l'únic espai sobre el qual narrar -amb les conseqüències de control i revictimitzadores que, com veurem, això té-. El fet que no existeixi ni l'abans ni el després, i sí l'agressió com a amenaça omnipresent, invisibilitza no només la història de la violència sexual i la seva construcció, sinó també les possibilitats de reparació.

Conseqüències dels relats basats en l'excepció: l'espai reconegut de la violència sexual

Fixar la violència sexual en casos excepcionals té, com a conseqüència més immediata, que altres formes de violència sexual no es reconeguin com a tal.

- ❖ En el grup focal d'homes es genera el debat sobre què és violència sexual i, aproximadament, la meitat dels assistents consideren que només si es produeix violència física es pot parlar d'agressió sexual. Altres, en canvi, parlen d'un concepte més ampli i reconeixen altres formes de violència sexual com ara convidar una noia a alguna substància amb l'objectiu de que et degui alguna cosa i no es pugui negar a la relació sexual. S'entra, així, en un altre debat al voltant de la intencionalitat: mentre que alguns reconeixen que és un element constitutiu de la violència sexual, altres consideren que només es poden tenir en compte els actes que finalment es duen a terme i que les intencions no formen part de la qüestió, assumint el discurs hegemònic que situa la violència física al centre:

"Imagina't la situació, un tio convida a un cubata a una noia amb la intenció de... i la tia diu que gràcies i se'n va. El tio es queda frustrat i... això no és violència sexual"

"No, claro que no... es que si no ya... "

"Bueno, depèn de la intenció, no? Si la intenció és que vagi més borratxa perquè baixi les defenses, sí..."

"No, per mi no. O sigui, això pot conseqüenciar una situació de violència, de malentesos... El que pot venir després sí que pot tenir violència, però aquest fet no és violència"

- ❖ En el de dones, en canvi, s'identifica clarament què és violència sexual i es problematitza què es reconeix socialment com a violència sexual:

"Como que no se dice explícitamente pero para mí, desde el momento que únicamente salta la urgencia cuando son casos fuera de lo común, es que en el resto de situaciones te lo estabas buscando" B, 46 anys

"Como que el problema está en el sistema, no en las violaciones en sí... quiero decir, que no es algo puntual, es algo sistemático, claro, el propio sistema ni está preparado ni tampoco quiere acabar con ello. Entonces tenemos un sistema punitivista que va a funcionar en aquellos casos extremos súper claros, pero en el resto de casos no tiene ningún tipo de sentido. Al final, llevar el foco todo el rato a casos puntuales quita las responsabilidades que tienen las instituciones de ir cambiando el sistema" J, 25 anys

"Socialmente como que no se percibe como violencia sexual, sino como que es un ambiente de fiesta en el cual esto pasa" I, 22 anys

- ❖ Entreveiem una segona conseqüència, relacionada amb com les dones viuen aquest desajust entre la seva realitat i les agressions sexuals que viuen, i la manera com s'aborden mediàtica i institucionalment:

"Quan vas amb una tia i vas a sopar, i veus que està mig beguda i que la vols convidar a una altra copa i que estàs insistint, tot això és violència sexual. Perquè ens n'anem a casos molt extrems i això jo crec que fa que els casos més quotidians, com que no apareixen als mitjans, desapareixen una mica de l'imaginari col·lectiu. És de vital importància

perquè ens connecta amb moltes històries i moltes situacions de violència que hem pogut viure també nosaltres” Alba Alfageme

“El grup majoritari, que és el de gent jove, els motius pels que venen no son grans, el que ve molt ràpid i té interès per la seva salut, cada vegada ho fa més per concepte de violència. I aquí els mitjans de comunicació també han de fer un pas: no és només una violació la típica agressió sexual, violació és tot això perquè tot això impacta també sobre la teva sexualitat.” Teresa Echeverria

Encara més, aquest desajust es percep per la seva funcionalitat; és a dir, les dones no consideren que es tracti d'un mecanisme casual ni neutre sinó que, d'alguna manera, l'imaginari basat en casos extrems i/o excepcionals es relaciona amb la reproducció i el manteniment de *l' statu quo* que, per la seva naturalesa, desprotegeix les dones:

“Amb el tema de les agressions sexuals sempre s'intenta fer com una mena de competició traumàtica, és una cosa molt curiosa en la que sempre es pregunta “però què afecta més?” Llavors clar, sostenir aquest relat que s'incardina molt bé amb el codi penal antic que teníem de que si no utilitzes la violència és que no ha sigut tan greu. Posar al centre un altre cop el tema de la violència” Alba Alfageme

“Al final la buena víctima responde a un recurso de interés. La buena víctima, la que demuestra que el sistema legal que hemos montado alrededor de esto nos ha funcionado. Como que hemos generado todas estas leyes y estas estructuras y con este caso ha funcionado. Entonces esto es una buena víctima porque responde los intereses de nuestra agenda.” J, 25 anys

La funció del cas excepcional: ocultar per protegir

La regularitat d'aquestes narratives, les del cas excepcional, es relacionen amb la pràctica i tenen un impacte en com s'entenen i com es viuen les agressions sexuals. Aquesta lògica defineix què i com pot ser dit, els discursos possibles, perquè es dota d'eines de legitimitat que, com els mites que desentrellarem a continuació, s'actualitzen i adapten a cada context per:

- ❖ Perpetuar les desigualtats estructurals
- ❖ Protegir la societat i eximir-la de responsabilitat

"S'alimenten molt uns estereotips i tots aquests mites que tenen a veure amb les violències sexuals perquè al final és el que ens genera menys dissonància cognitiva. Ens costa molt mirar-nos al mirall com a societat i per tant busquem coses que son com extremes per no fer la reflexió de dir: 'hi ha aquests casos però això forma part d'una continuïtat de moltes altres situacions que qualsevol de nosaltres ens hem pogut trobar o molts homes també han pogut utilitzar'. Però això ens posa de cop i volta davant del mirall de moltes pràctiques que estan molt normalitzades, molt naturalitzades i que, per tant, fa que molts dels homes que comparteixen el dia a dia amb nosaltres es puguin veure com a agressors. I llavors és no, construïm aquest tipus de relat, que és molt extrem, i que per tant és una forma també d'exculpar altres situacions. És com dir "mira, això sí que és greu", no? I per tant, això jo crec que protegeix bastant la societat i sobretot als homes de mirar-se al mirall." Alba Alfageme

"Parece que nadie se atreve a poner en titulares que a las mujeres las agreden en sus casas y, sobre todo, personas conocidas. Eso parece que da mucho miedo afrontarlo. Los medios no son capaces de aceptar que esto es la normalidad de la violencia sexual". Patricia Reguero

4.2.2. Els mites al voltant de la figura de l'agressor

Els agressors desconeguts

Que una de les principals funcions dels mites amb els que es construeix la lògica de l'excepcionalitat és protegir els homes és quelcom compartit per les expertes:

"Al final és difícil que un home es senti identificat amb aquestes històries perquè és tant 'pel·liculero'. Però quants homes no s'aprofiten de l'estat d'embriaguesa d'una dona? Per desgràcia, molts més dels que ens agradaria". Mireia Ventura

Els relats mediàtics, com a part productora i reproductora dels discursos socials hegemònics, assumeixen les normes que regulen l'*statu quo* sexual i operen seguint la mateixa lògica: el que separa l'excepció de la norma és el mateix que separa l'home del monstre.

Els resultats de la cerca d'hemeroteca son congruents amb aquesta lògica i, en la pràctica totalitat de casos d'agressions en entorns d'oci nocturn que es cobreixen, l'agressor o agressors son desconeguts de la víctima. No només hi ha una absència gairebé total de casos d'agressors coneguts sinó que, en molts casos, aquesta figura assumeix característiques llunyanes i *monstruïtzants*.

Mites: creences que justifiquen un discurs -el del terror sexual-. S'utilitzen habitualment com a eina de control social per justificar, reproduir i perpetuar desigualtats socials.

SUCESOS

Un joven agrede sexualmente a una mujer en el interior de un portal de Benicalap

EUROPA PRESS | Valencia | 8 OCT. 2018 | 13:21

TRABAJANDO EN EQUIPO POR LA SOLIDARIDAD

hasta el 16/07

APP COYOTE PREMIUM

19,99€ /AÑO DURANTE 1 AÑO*

Captura de la recerca realitzada el 3 d'abril de 2023 a la web del diari El Mundo

A prisión preventiva el presunto violador del Poble Espanyol que golpeó a la víctima con una piedra en la cabeza

- El juzgado ordenó el viernes su ingreso en prisión, comunicada y sin fianza, por agresión sexual, robo violento y lesiones a una chica de 19 años

Captura de la ricerca realitzada el 3 d'abril de 2023 a la web del diari El Periódico

Detenido el «violador de la mochila negra» que ha agredido a 7 mujeres en Madrid

Tenía preferencia por jóvenes extranjeras con síntomas de embriaguez a las que seguía de noche o de madrugada desde el Metro a sus casas

Captura de la ricerca realitzada el 4 d'abril de 2023 a la web del diari ABC

El mite de l'agressor desconegut es nodreix, també, d'elements gràfics que el reforcen i que es relacionen amb altres elements que desgranarem més endavant: la majoria de notícies s'il·lustren amb imatges dels cossos de seguretat alimentant, d'una banda, la sensació de perill inevitable per la monstruositat dels agressors que només es pot combatre així i, de l'altra, la narrativa de l'agressor sense rostre.

En canvi, sabem que la majoria d'agressors són persones conegudes per les agredides. Les dades conegudes revelen, d'una banda, que al voltant del 45% dels casos que s'atenen a les urgències hospitalàries són agressions comeses per un conegut. D'altra banda, segons l'Enquesta sobre violències sexuals de Catalunya del 2019 el 63,4% dels agressors són homes coneguts per la dona. Si tenim en compte que hi ha una xifra negra -entre altres coses, per la dificultat d'identificar violències sexuals referida per les expertes-, podem concloure que la realitat de les agressions sexuals amb presència de drogues no es veu, en aquest sentit, reflectida als mitjans de comunicació i aquesta és la sensació compartida entre les dones:

"Moltes vegades associem a l'agressor com una persona desconeguda, externa, i jo no sé dades, però posaria la mà al foc que la majoria d'agressions sexuals i violacions es donen en entorns més o menys familiars per a la víctima. Per exemple, els abusos o agressions sexuals dins de la parella hetero estan invisibilitzats, eclipsats. A vegades, amb converses amb amigues parlem i alguna vegada explicant alguna vivència personal... tia, tu t'estàs adonant que el que estàs dient és una situació d'abús o d'agressió però està com molt normalitzat i molt naturalitzat. I jo crec que és per aquesta idea, que els mitjans reforcen, de que l'agressor és normalment una persona que et trobes a les 3 de la matinada, que no coneixes de res i que és un depredador sexual, hi ha molt aquesta imatge". I, 29 anys.

Un dels mecanismes més utilitzats i identificats per les dones per protegir l'*home comú-proper* és donar cobertura a les agressions comeses per agressors amb problemes de salut mental i/o relacionats amb la criminalitat i amb altres delictes:

"Yo creo que a veces no se pone el foco donde se debe: muchas veces vemos a los agresores, violadores, como personas que tienen problemas mentales, monstruos, y no. Es que la mayoría puede ser tu vecino, tu padre, tu hermano, tu tío, tu amigo de toda la vida. Eso, yo creo que influye mucho en la idea de la figura del agresor o del violador como un monstruo o que tiene un problema mental y dices 'no, la mayoría son hijos sanos del patriarcado'. Y esto hace que el foco no se ponga donde debe". E, 25 anys.

"La imagen que se tiene de los agresores es que no pueden tener atractivo. Si el tío es guapo, cuesta mucho imaginarlo como agresor. Si es guapo, ya no es agresor. Si tiene dinero, es que le quieren sacar pasta al tío, entonces ya no es

"Quan plantejges determinades notícies que alimenten aquests mites o aquests estereotips que són compartits per la major part de la població, reforcen el teu imaginari (...) que porta a invisibilitzar la major part de situacions. Una retroalimentació que fa que cada cop aquests mites es reforcin. I això evidentment té un impacte, perquè si tu no ets capaç d'identificar aquesta diferència entre unes i altres és molt fàcil que et passi per alt una situació" Alba Alfageme

agresor. Si tiene una buena imagen en su comunidad o un buen rendimiento académico o éxito profesional o es un buen padre de familia, etc., cualquier característica reconocida positivamente a nivel social, ya no es agresor. Se asume que como ya tiene unas cualidades [positivas], pues tú ya quieres tener relaciones sexuales con esa persona. Solo se los cataloga como agresores cuando socialmente ya tienen un estigma". I, 22 anys.

"Esto tiene que ver con la idea de fondo de que los agresores sexuales cometen las agresiones para cubrir sus necesidades sexuales no satisfechas, entonces es como si tú eres un hombre guapo, que tienes pareja, pues no tienes esa necesidad y por lo tanto no estás cometiendo una violación. Pero es que no va por ahí". J, 25 anys.

A nivell mediàtic, es materialitza en la resistència a l'hora de considerar com a agressor algú que prèviament no ostenta cap estigma i que se li pressuposen facilitats per mantenir relacions sexuals, fins a extrems com el que es mostra a continuació, en el qual la responsabilitat sembla recaure en la nit:

FÚTBOL

Así fue la noche que llevó a Dani Alves a la cárcel

El ex jugador del Barça, acusado de haber encerrado, abofeteado, insultado y violado a una joven de 23 años la noche del 30 de diciembre en el lavabo de una discoteca

Captura de la recerca realitzada el 3 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

Els agressors, la criminalitat i la premeditació

En coherència lògica amb aquest mecanisme d'allunyament de l'agressor respecte a l'home comú les dones identifiquen altres elements com la relació amb la criminalitat i altres delictes que es confirma pels resultats obtinguts en la recerca. És habitual que a les notícies que apareixen als mitjans sobre agressions sexuals, sobretot si és amb presència de drogues, els agressors siguin sospitosos o condemnats per altres delictes -eminentment relacionats amb el tràfic de drogues i/o de persones- o estiguin travessats per altres eixos de discriminació: posició social, salut mental i, com veurem, origen.

La conseqüència més immediata en les dones és, com expliquen, la dificultat d'identificar violències i agressors en contextos que no gaudeixen de representació mediàtica i, per tant, queden fora de l'imaginari de la violència

sexual. Vincular la violència a la finalitat sexual dificulta, també, que els homes puguin reconèixer-se en la figura de l'agressor:

"El típic cas que surt és d'un monstre, un ésser malvat que es dedica a aquestes coses". A, 28 anys.

"Hay una frase que creo que lo resume bien... tenemos muchas amigas que han sufrido agresiones sexuales y pocos amigos que las han hecho. Las cuentas no salen". Á, 36 anys.

Concretament, en el cas d'agressions sexuals amb presència de drogues,

"Esta gente van con una intención premeditada". X, 20 anys.

"La gente que hace eso lo piensa antes de salir de casa, lo tiene en mente antes de salir de fiesta". J, 31 anys.

"Jo no vull convidar-te a un cubata només per follar, tu m'agrades i estem de festa i se m'acut entrar-te a través de donar-te una copa, aquí no entra la violència". A, 28 anys.

Els agressors llunyans: adultisme i racisme

Un altre dels mecanismes d'allunyament que més s'ha observat en els resultats d'hemeroteca està estretament relacionat amb un altre eix de discriminació: l'**adultisme**. Fem referència a la mirada cap a l'adolescència i la joventut hegemònica que, basada en mites i falses creences, obvia que les violències sexuals s'ensenyen i aprenen social i col·lectivament i situa la joventut com un factor de risc:

"Sí que hi ha joves, sí que hi ha menors d'edat, però quants adults? Estem parlant de professors de la universitat que assetgen sexualment, professors que violen... estem parlant de tots els homes, i al final els joves estan refent el que els adults estan fent, i això jo crec que és importantíssim per no criminalitzar i, sobre tot, per no despistar-nos. No ens despistem, no ens equivoquem. Ens focalitzem en els joves, i crec que ens hem de focalitzar en els joves perquè com més joves son més possibilitat de canvi tenen, però perquè els adults estan ja més trinxats. Hauria de ser molt dirigit als joves per la capacitat i la possibilitat de canvi, perquè és on realment podem fer accions preventives, però que la responsabilitat realment s'ha de focalitzar en els adults". Alba Alfageme

Així, les agressions sexuals que més cobertura reben, que son les *grupals* -o comeses per més d'un agressor-, s'expliquen per la joventut dels agressors -i les agredides- i les seves pràctiques. En canvi, tal com s'ha exposat anteriorment, aquestes agressions suposen un 10% de les totals ateses; una xifra que no ha anat en augment sinó que s'ha mantingut estable des de l'any

2000. Aquest percentatge no es veu representat als resultats de la cerca on, en la majoria dels mitjans, les notícies sobre agressions amb més d'un agressor -sobretot els darrers 4 anys- suposen un percentatge molt més elevat i, per tant, poc representatiu de la realitat de la violència sexual.

La criminalització de la joventut i les seves pràctiques, com a sinònim de perill i causa de la violència sexual -amb el seu correlat en la invisibilització de l'agressor, com si el que efectivament acabés promovent l'agressió fos l'ambient nocturn- s'observa també en el protagonisme que s'atorga als espais d'oci nocturn i, com veurem en el darrer punt de l'anàlisi, de la substància.

Una menor de 14 años denuncia una violación por parte de otro menor en las fiestas de un barrio de San Sebastián

Los hechos sucedieron presuntamente el pasado sábado, cuando la actuación de un conocido DJ congregó a mucho público juvenil en la zona

Captura de la recerca realitzada el 16 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

Finalment, una aproximació en clau interseccional deixa al descobert el racisme que impregna els discursos mediàtics. No es tracta només que el percentatge de notícies en què l'agressor és una persona racialitzada sigui poc representatiu de la realitat, sinó que sovint s'utilitza la procedència per explicar la violència sexual invisibilitzant, novament, el sistema de sexe-gènere com a causa i explicació de la mateixa. Com qualsevol altre mecanisme d'invisibilització, aquest també opera desprotegint les dones, que expliquen així aquest funcionament:

"Hay una señalización fortísima de los hombres racializados, que por un lado eso genera una violencia enorme hacia esos hombres, hacia esas comunidades, lo cual incluye a las mujeres que forman parte, pero también que pienso luego en mi experiencia, cuando yo he sufrido violencias sexuales en entornos de ocio, principalmente no han venido de hombres racializados desconocidos. Pero cuando ha venido de hombres racializados desconocidos a mí se me ha generado una contradicción enorme en qué hacer con eso. Porque yo no quiero contribuir a un estigma porque a mí me ha pasado 1/20 veces y se le va a dar

una importancia que no. Ese mismo racismo a mí me ha desprotegido. La idea es que los grandes problemas para denunciar, para conseguir algo, para conseguir una restitución son muchísimo más difíciles cuanto más cercano es el agresor a tus espacios, a tu comunidad... el castigo es enorme. Y además cuando se ha dado la situación de que el agresor es un desconocido y racializado, pues me lo callo. Creo que la visión del agresor es de alguien joven o no muy mayor, racializado, y a quien no conocemos, y es la más lejana de todas las posibilidades". B, 46 anys.

"El perfil no només és un home cis, racialitzat, sinó especialment del nord d'Àfrica, musulmà... o sigui, com que crec que aquest és el perfil d'agressor en potència a nivell social. Aquest és el perfil i, a més a més, per número de denúncies s'està començant a "confirmar". Que aquest confirmar no és real, o sigui, com a resposta a la lògica racista en la que vivim ens és molt més fàcil identificar la violència que prové d'una persona racialitzada. I ja no parlo de conegudes o no, a més perquè les persones blanques tendim a que els nostres vincles més principals siguin blanques i europees, per tant, com no tenim aquests vincles els agressors son el que està "a fora" perquè no ens relacionem amb ells bàsicament. En el moment en què l'imaginari sempre és aquest, a dins de violències per part de desconeguts ho detectem molt més quan l'agressor no és un home blanc i evidentment racialitzat i anem a fer la denúncia". P, 28 anys.

4.2.3. L'imaginari al voltant de les agredides: "bona" vs. "mala víctima"

Tant l'edat com la racialització operen també en l'imaginari hegemònic al voltant de les víctimes: menors d'edat i occidentals. Preguntar-nos pels elements que articulen aquest imaginari remet a nocions com la innocència, la no capacitat d'agència i, en sentit contrari a la lògica que impera en l'imaginari dels agressors, la proximitat en les característiques per facilitar la identificació no de la violència sexual, sinó de la nostra naturalesa com a subjectes que poden rebre violència en qualsevol moment i espai, això és, com a persones en perill.

Un primer apunt fa referència, doncs, a l'**essencialització** d'aquest perill:

Captura de la recerca realitzada el 28 de febrer de 2023 a la web del diari La Vanguardia

Si el perill existeix de manera natural i inevitable no té sentit intentar combatre'l, el moviment esperable és intentar evitar-lo. Aquesta responsabilització és, de molt, l'element més fàcilment reconeixible i dolorós per les dones, que identifiquen l'espai possible per ser susceptible de considerar-se víctima de la manera següent:

"Creo que el tema de la buena víctima está muy unido a un mensaje disciplinador. En cuanto tú tienes algo de agencia, da igual en qué dirección la tengas, da igual cómo te vistas, si con una mini falda o un vestido ancho, da igual, porque no hablamos de las víctimas que son mujeres reales que les pasan cosas, con agencia y con estrategias más o menos funcionales... La idea de víctima es un mensaje aleccionador, entonces, permanentemente incide en que no tengas agencia. Al final el modelo de buena víctima se moldea y adapta según le interesa al poder. Y dentro de este mensaje aleccionador hay una serie de violencias que hay que asumir, que hay que normalizar: las violencias sexuales en contexto de pareja, a menos que sean muy extremas, no existen. Los casos de abuso dentro de la familia, tampoco existen. Vamos a hablar de determinadas violencias que van a generar víctimas y agresores a nuestro antojo. Y aquí no te puedes quejar porque esto es la vida, nena". B, 46 anys.

"A veces la misma etiqueta de víctima conlleva una pérdida de agencia. Que es como, 'vale, ¿tienes que perder la agencia en todo?'. A veces pienso que son como dos cosas incompatibles. Cuando eres víctima, a ver cómo salgo de aquí, ¿sabes? Tengo que ser víctima para que todo el proceso funcione, pero luego ¿dónde queda mi agencia?" J, 25 anys.

"Pienso incluso a nivel mediático, y una buena víctima no es gitana, no es dominicana, no es africana... Ahí también hay un mensaje aleccionador que se dirige hacia un tipo específico de mujeres. Hay otras mujeres que considero que

sufren unos niveles de violencia infinitamente mayores y normalizados a un nivel brutal y que se las alecciona de otras maneras: con la policía, con la ley de extranjería, con los contratos de trabajo, con servicios sociales... con un montón de realidades. El mensaje al final se dirige más a un prototipo de mujeres blancas". B, 46 anys.

Es parla, en aquest sentit, de la dicotomia bona/mala víctima a través dels significats que conformen la disciplina del perill sexual. Es tracta, en essència, de la dicotomia de la bona/mala dona extrapolada a les situacions en què es dona violència sexual:

*"Al final la buena víctima responde a un recurso de interés. La buena víctima es la que demuestra que el sistema legal que hemos montado alrededor de esto funciona. Como que hemos generado todas estas leyes y estas estructuras y con este caso ha funcionado. Me viene el caso este reciente [Dani Alves]: la víctima que pone la denuncia, que tenía muy claro que no quería, que desde el primer momento dijo que no. No es que primero dijera "no, es que yo me lie y luego dije que no", no, O sea, la buena víctima tiene muy claro que ha dicho que no muy expresamente. **Ninguna es buena víctima porque hay muchos entresijos que hace que no encajen en eso**". J, 25 anys.*

"Al final la buena víctima igual que la buena mujer no existe. Lo típico, si vistes demasiado "provocativa", mala mujer y mala víctima. Pero si vistes con ropa ancha... demasiado mojígata y entonces mala mujer y mala víctima. La línea es tan fina que al final la idea de buena víctima es solo utilizada para poder dar un discurso machista. Siempre vas a tener algo de buena víctima que van a poder usar desde el paternalismo y algo de mala víctima que van a usar para cuestionarte a ti. Y ya no solo a ti, que es lo de menos, sino que envía un mensaje social de qué podemos o no podemos hacer, que es nada". P, 28 anys.

"Yo creo que algo importante es que hay mujeres directamente que no se consideran siquiera víctimas, ni buenas ni malas, porque socialmente no se es víctima si antes has flirteado con el tío y has consumido alcohol. Ya no eres víctima, es que tú has hecho, has dicho y luego te has arrepentido. Creo que es gran parte del discurso. Te has arrepentido y ahora vienes a decir que eres una víctima. El nombre de víctima está muy reducido. A muy pocas mujeres se les permite considerarse víctimas". I, 22 anys.

"Yo estaba pensando y... ¿una buena víctima qué es? Y haciendo un listado yo no creo que exista una buena víctima. Yo creo que la buena víctima es la persona a la que matan. O sea, una vez que ya está muerta pues entonces es la buena víctima porque antes siempre podría haber hecho algo para evitar la violencia sufrida". E, 22 anys.

Com es (re)produeix aquesta essencialització i aquest missatge disciplinari als mitjans de comunicació?

Com que els mecanismes s'adapten a cada context per seguir sent eficaços i, en el nostre context actual, la responsabilització directa és poc tolerada, adopta formes més subtils. Concretament, i les més utilitzades son:

- > Descriure la conducta de la víctima i, fins i tot, del seu entorn. Encara que sigui sense qüestionar-la, que es focalitzi en què feia i com ho feia transmet el mateix missatge responsabilitzador.

La víctima del caso Dani Alves repitió la noche de los hechos insistentemente “no me van a creer”

- Una testigo declaró que “si sé que es un baño, mi amiga no entra”
- La Audiencia de Barcelona celebra este jueves la vista por la libertad de Dani Alves

pero añadió algo más a preguntas de las partes: “Si yo llego a saber que aquello es un baño, mi amiga no entra”.

Lee también

Unas zapatillas blancas, y dos minutos de vídeo, claves en el caso Dani Alves

MAYKA NAVARRO

La víctima contó a su amiga que Dani Alves le hizo “mucho daño” en el Sutton

MAYKA NAVARRO

Y lo declaró emocionada y en algunos momentos llorando, de rabia y de impotencia. Sentimientos a los que en las últimas semanas se han enfrentado las dos acompañantes porque sienten que estaban con su amiga en aquel reservado y que no pudieron hacer nada para evitar lo que les contó después: que fue violada con violencia y por la fuerza. Fuentes al corriente de

Captures de la recerca realitzada el 28 de febrer de 2023 a la web del diari La Vanguardia

El relat centrat en la conducta de la víctima i les seves amigues transmet un missatge disciplinador: “si s’haguessin quedat a casa, tal i com tenien previst, l’agressió no s’hagués produït”.

la víctima, una prima y una amiga. Tres buenas amigas que aquella noche cenaron en casa de una de ellas, y que aunque no tenían previsto salir, porque su idea era estar juntas y ponerse al día, se acabaron animando, pasaron primero por un bar musical y allí consiguieron un pase para acceder gratuitamente al Sutton. Una de las dos acompañantes de la denunciante ratificó

Captura de la recerca realitzada el 28 de febrer de 2023 a la web del diari La Vanguardia

Un mecanisme similar identifiquem en la següent notícia:

miércoles cuando la joven, que se encontraba en el **Real de la Feria de Málaga**, perdió de vista a sus amigas. No tenía tampoco batería en su teléfono, por lo que no pudo contactar con ellas. Tampoco tenía dónde dormir, puesto que iba a hacerlo en el domicilio de una de ellas dado que llevaba días fuera de su casa tras una discusión con su madre. En ese momento, sin embargo, se encontró con una conocida quien, a su vez, iba acompañada por un hombre que tras ofrecerle ayuda y calmarla, le dio la copa que estaba tomando. A partir de ahí, tras tomarla, la menor se sintió mareada e indispuesta.

Captura de la recerca realitzada el 14 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

És habitual, d'altra banda, que la conducta que es ressalta de la víctima estigui relacionada amb la noció hegemònica de resistència, és a dir, aquella que intenta evitar de manera visible que l'agressió es produeixi:

ya que eran en portugués. "**Desde atrás me cogió la mano y la puso en su pene y la quitó**. Lo hizo dos veces, la segunda con mucha fuerza y la volví a retirar. Me estaba dando asco",

"tiró de mí con fuerza, acercándose a él. En todo momento le dije que parase y que me tenía que ir". "**Él sólo me decía que no me podía ir y que tenía que decir que yo era su putita**", narró la mujer ante la policía y después en el juzgado, y añadió: "Insistí en que parase y en que me tenía que ir, pero

Captures de la recerca realitzada el 23 de març de 2023 a la web del diari La Vanguardia

MENTIRAS Y VERDADES DE SU CASO

Dani Alves, hechos probados (ella es una chica de 23 años, sin ningún apuro económico, que asegura sólo buscar justicia)

en sus acciones, tanto antes como después. Pero **Alves se ha encontrado con una joven inteligente y decidida**. Con la suficiente estabilidad económica para no acceder a un acuerdo, con un entorno familiar y de amigos que la asesorado y protegido bien tras lo acontecido. Con una mujer que solo quiere, en palabras de su defensa: «Justicia, sin ninguna indemnización...». Lo ratificó: «Si no es así, no te contrato».

Captures de la recerca realitzada el 2 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

- > Ressaltar amb elements gràfics (negretes, subtítols, imatges) el que es considera més rellevant: la conducta de la víctima, que estigui emocionalment afectada, que el seu discurs sigui coherent i que hagi respost a l'agressió com s'espera, és a dir, per la via policial i judicial prevista.

Aragón Huesca condena una presunta agresión sexual grupal a tres menores

Madrid La Policía investiga la presunta agresión sexual a una menor de 13 años en San Blas cometida por dos chicos de su misma edad

Tres hombres han sido detenidos por agentes de la Policía Nacional de Málaga por, presuntamente, **agredir sexualmente** a una mujer, que **se encontraba en estado de embriaguez**, en la zona de la Malagueta de la capital malagueña, según han confirmado fuentes policiales.

Los hechos sucedieron la noche del domingo al lunes, cuando la sala del 091 de la Policía Nacional de Málaga recibió la llamada de **un testigo, quien avisó de que una mujer muy ebria estaba siendo agredida sexualmente** en la zona de La Malagueta.

A los **detenidos, de 19, 30 y 31 años**, se les acusa de **agresión sexual y robo con violencia e intimidación**, según informan fuentes policiales. Los arrestados ya están a disposición judicial.

Los agentes se desplazaron al lugar y **sorprendieron a los tres hombres junto a la víctima**, que fue liberada por los policías nacionales. Además, la mujer se percató de que también **le habían robado el bolso**.

Los policías arrestaron a los tres hombres por su presunta implicación en los delitos de **robo con violencia y agresión sexual**, activando el protocolo fijado para estos casos.

Captura de la recerca realitzada el 2 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

- > Visibilitzar només la part del relat que fa referència a la resposta policial i/o judicial. En conseqüència, invisibilització d'altres dimensions de la violència sexual i absència de relats de supervivència.

Investigación la agresión sexual a un chico de 15 años por parte de dos compañeros en Cervera

- La madre del menor presuntamente agredido denuncia que le acorralaron contra una ventana de instituto, le desnudaron y le hicieron tocamientos

Captura de la recerca realitzada el 2 de març de 2023 a la web del diari El Periódico. Es tracta d'una mateixa imatge d'arxiu que il·lustra moltes de les notícies relacionades amb agressions sexuals.

CATALUÑA
 Los Mossos investigan una violación múltiple en el Raval de Barcelona
 13/06/2023 19:53:08
 ABC Los Mossos d'Esquadra investigan una **agresión sexual** múltiple en el barrio barcelonés del Raval, la madrugada del pasado 8 de junio. Según ha avanzado 'Metrópoli abierta' y confirman fuentes policiales a este diario, habrían sido tres hombres ... quienes habrían violado a la víctima, una mujer. Aunque ésta no ha presentado denuncia, ahora la Policía catalana trata de localizar a los agresores . Solo entre enero y abril de este año , en Cataluña se han registrado 1.247 quejas formales por **agresiones ... sexuales**. De estas, un 4%, un total de 58, contaron con dos o más autores. Además, durante el último año, en Badalona se han perpetrado ocho violaciones múltiples, en las que tanto los autores como las víctimas eran menores de edad . Desde el Cuerpo

CATALUÑA
 Los Mossos investigan ocho agresiones sexuales en grupo entre menores durante el último año en Badalona
 08/06/2023 14:48:09
 ELENA BURÉS 13 años. En los últimos once meses, los Mossos d'Esquadra han registrado ocho denuncias por **agresiones sexuales** grupales en la ciudad, con menores implicados, indican a ABC fuentes del Cuerpo. De ellas, cuatro en los lavabos del centro comercial Mágic Este jueves por la tarde, la Policía catalana ha convocado en Granollers una reunión extraordinaria de la mesa regional del plan de violencias **sexuales** para analizar los ataques perpetrados en Badalona. La intención es valorar las acciones llevadas a ... , los atacantes salieron a la carrera. Algunos se dejaron los teléfonos móviles, con los que habían grabado la **agresión**, lo que ha permitido a los agentes identificar a la mayoría de implicados. Fuentes policiales indican que uno de ellos, pese a ser menor, ya

Pleno extraordinario en Badalona para condenar las violaciones en grupo a menores
 08/06/2023 21:36:15
 Reunión de urgencia municipal y policial por las **agresiones sexuales** grupales entre menores en Badalona. Ocho en menos de un año investigan Mossos d'Esquadra. Tres de ellas en los lavabos del centro comercial Mágic. La última el pasado sábado. Todas ... preocupación se suma a las críticas. Las **agresiones** grupales son según Mossos el 4 % de las violencias **sexuales** en Cataluña.-Redacción-

MÚSICA
 La Fiscalía lituana descarta investigar al cantante de Rammstein, Till Lindemann, por delitos sexuales
 25/06/2023 15:10:33
 EP ...de Rammstein por delitos **sexuales** La Fiscalía de Berlín si decidió abrir pesquisas contra el cantante de Rammstein la pasada semana por un supuesto un delito en virtud del artículo 177 del Código Penal alemán, que regula la **agresión sexual**, la coacción **sexual** y ... La Fiscalía de Lituania ha informado este viernes de que no abrirá una investigación contra el cantante de Rammstein , Till Lindemann , por delitos **sexuales** después de que una mujer asegurara haber sido drogada tras un concierto de la banda ... celebrado en mayo en Vilna, la capital del país. «No se determinaron pruebas objetivas que demostraran el hecho de que la demandante hubiera sido objeto de violencia física o coacción mental, así como de cualquier otro acto forzado de naturaleza **sexual**, y

VALENCIA
 Juzgan a un hombre que abusó sexualmente de su hija dos veces cuando tenía diez y trece años
 26/06/2023 20:56:02
 JOSÉ LUIS FERNÁNDEZ ...polígono industrial de Granja de Rocamora, donde arrastró a la víctima a la parte de atrás del vehículo y la forzó **sexualmente**. La acusación pública pide para el encausado una pena de prisión de nueve años por un delito de **agresión sexual**. ... La Audiencia Provincial de Alicante tiene previsto para este martes, 27 de junio, el juicio a un hombre acusado de abusar **sexualmente** de su hija en dos ocasiones , cuando la víctima tenía 10 y 13 años de edad. El Ministerio Fiscal mantiene que el ... primero de los abusos

Captura de la recerca realitzada el 12 de juliol de 2023 a la web del diari ABC amb les paraules clau "agresiones sexuales"

- > Donar veu a l'entorn de l'agressor i a la seva defensa: qüestionar el relat de la víctima

DANI ALVES >
Una mujer denuncia al futbolista Dani Alves por agresión sexual en Barcelona

El entorno del deportista defiende que estuvo en el local "poco tiempo" y que no "ocurrió nada". El jugador se encontraba de

Captures de la recerca realitzada el 14 de març de 2023 a la web del diari El País

La madre de Dani Alves, destrozada, confía en la inocencia de su hijo

Captura de la recerca realitzada el 20 de març de 2023 a la web del diari El Periódico

PRESUNTA VIOLACIÓN

Dani Alves firma autógrafos a presos en la cárcel Brians 2

El preso liberado aseguró que nadie le chilla "violador"

En su puesta en libertad, el hombre aseguró que nadie le chilla "violador" y se mostró escéptico acerca de la acusación de agresión sexual a una mujer el pasado 30 de diciembre en un lavabo de la discoteca Sutton de Barcelona que le ha supuesto [prisión provisional sin fianza](#). "Ese tío tiene muchos millones, puede irse con la que quiera. Aunque también se le pudo ir la cabeza".

Captura de la recerca realitzada el 14 de març de 2023 a la web del diari La Vanguardia

En essència, el que es desprèn de l'anàlisi dels significats i les narratives mediàtiques al voltant de les agressions sexuals amb presència de drogues és l'espai -o el no espai- possible per ser intel·ligible com a víctima, tant pel que fa al moment de l'agressió com pel que fa al procés posterior; travessats ambdós per una noció de resistència molt concreta que inclou, també, totes les accions d'autogestió dels riscos que les dones hem de tenir incorporades.

"Una buena víctima es la que denuncia y la que tiene muy claro qué ha pasado, pero que pueda contarlo pedagógicamente, que no chille. O sea, en el momento de la agresión sí porque se entiende como defensa, pero después luchar sin molestar". P, 28 anys.

"También afecta a lo que pasa después, que se ha visto en varios juicios. ¿Sacamos fotos de la víctima sonriendo? Vaya, no le ha pasado nada. Si no tienes un trauma tan grande que se ve en cada segundo de tu vida, tampoco eres una buena víctima". E, 22 anys.

S'han trobat, al llarg de la recerca, nombrosos casos d'exemples sobre aquest element del relat. En la notícia que segueix, queda palesa la connotació positiva -en el sentit d'atorgar credibilitat- del fet que els efectes devastadors de l'agressió es mantinguin passat el temps:

SUCESOS

El "miedo a todo" tras la violación grupal en Manresa

Los hechos se remontan al 29 de octubre de 2016, pero la madre de la que entonces era menor de edad fue rotunda al declarar ante el tribunal de la Sección 22

Captura de la recerca realitzada el 12 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

Aquesta incorporació respon, a la vegada, als discursos sobre perill sexual que es nodreixen dels mecanismes descrits i que es basteixen en un element comú: la culpa.

"Tot està en el sentiment de culpa. La persona pot tenir sentiment de culpa i de vergonya. Jo diria que entre el sector jove la vergonya ja està baixant però la culpa es manté. La societat que t'envolta i que vol pensar que a ella no li passarà mai res de dir "si no haguessis estat tan borratxa, potser hauries tingut alguna oportunitat". O sigui, que la víctima ha de lluitar amb el seu concepte i amb la percepció subliminal del sentiment de la societat de que ella podria haver-ho evitat". Teresa Echeverria

"Si tu t'has defensat molt i has patit molta violència, llavors sí que es pot dir. Però si no has fet res quizás no ha sido tanto, i si estaves sota submissió química segurament tampoc ho hauràs passat tan malament perquè clar, no te'n recordes. Hi ha com aquesta competitivitat de què ha sigut més greu, de quin paper ha tingut la dona, per altre cop deixar fora del focus l'agressor". Alba Alfageme

Es relaciona, això, amb l'imaginari que assimila l'agressió sexual a, gairebé, una mort simbòlica i el no espai per a la recuperació i els exemples de supervivència. Novament, si el que es transmet és que després de patir violència sexual no hi ha res -literalment, no es visibilitza-, la força amb què impregnaran els discursos sobre el perill serà major i tindrà un efecte modelitzador més fort en la conducta de les dones.

"Històricament els mitjans han matxacat molt a les dones, sobretot situant-nos al centre però com a dones violades, no com a dones resilients. I llavors allò que dèiem d'exemplificar la capacitat de sortir endavant. Ara cada cop hi ha més dones que a cara descoberta diuen 'doncs sí, m'ha passat això i me n'he sortit i no passa res'. Jo crec que hem d'ajudar també amb això a fer pedagogia social per acabar amb aquesta culpabilització i estigmatització de les dones. A totes ens ressona això, totes d'alguna forma hem patit alguna situació d'aquestes". Alba Alfageme

En el cas específic de les agressions sexuals amb presència de drogues, la conducta ressaltada de la víctima per poder ser considerada com a tal implica, també, la polarització entre les que han estat intoxicades contra la seva voluntat o si han consumit voluntàriament. Les dones identifiquen clarament aquesta línia i consideren que la bona víctima és la que:

"Que no estaba ebria". I, 22 anys

"Se supone que la buena víctima no ha consumido drogas, que no iba súper alcoholizada, que no estaba provocando, que no había flirteado antes... Hay mucho relato simbólico sobre una realidad construida que a la práctica es que... no existe". J, 25 anys.

4.2.4. L'imaginari al voltant de les drogues

En les agressions sexuals amb presència de drogues, l'imaginari al voltant d'aquestes opera en tres dimensions:

- > Com a causa de l'agressió (reificació de la substància)
- > Com a mecanisme atenuant en el cas dels agressors
- > Com a mecanisme de responsabilització de les agredides

Focalització en la substància

Pel que fa als resultats d'hemeroteca obtinguts, la reificació de la substància es relaciona amb una invisibilització a doble nivell: la de la causa de la violència sexual (desigualtat de gènere) i, en conseqüència, la dels subjectes que actuen en -i per- aquesta desigualtat (agressors).

La Universidad de Salamanca entregará test de detección de drogas a los estudiantes para evitar la sumisión química

La iniciativa se desarrollará durante la Feria de Bienvenida en sus diferentes campus de Salamanca (19 de septiembre), Ávila (20 de septiembre), Zamora (21 de septiembre) y Béjar (22 de septiembre)

La Universidad de Salamanca (USAL) entregará test a sus estudiantes para que puedan detectar, en caso de sospecha, si alguien ha introducido drogas para la sumisión química en sus bebidas durante eventos de ocio y así poder prevenir agresiones sexuales.

Captures de la recerca realitzada el 18 de març de 2023 a la web del diari ElDiario.es

A banda de contribuir a la confusió conceptual en utilitzar la noció de submissió química per referir-se només a la tipologia proactiva, aquesta notícia d'agència situa com a causa directa -i única- de les agressions sexuals l'ús de substàncies. Encara més, l'acció preventiva que es proposa està dirigida a les possibles agredides responsabilitzant-les, un cop més, de les agressions que puguin patir.

Aquesta narrativa té una conseqüència immediata: així conceptualitzada, per entendre la problemàtica es recorre a experts i expertes dels àmbits químic, toxicològic, etc.:

Justicia refuerza la lucha contra las violaciones a mujeres con sumisión química

Uno de cada cuatro casos de violencia sexual analizados por el instituto de toxicología en 2020 incluía algún tipo de droga para anular la voluntad

Captura de la recerca realitzada el 10 de març de 2023 a la web del diari El País

Malgrat el text de la notícia distingeix entre tipologia oportunista i proactiva - això sí, en un moment posterior i després de donar les dades totals sense desagregar segons tipologia- i assumeix que la majoria d'agressions responen a la primera, l'expert al que recorren i les declaracions del qual vertebreren tota la notícia és el director de l'*Instituto Nacional de Toxicología y Ciencias Forenses*. D'altra banda, el testimoni amb el que inicia la notícia és el d'una noia que va patir una agressió després de ser intoxicada premeditadament per l'agressor.

En alguns casos, la infografia apuntala el protagonisme de la substància (que apareix en solitari i desvinculada de tot context i agressor), compartit amb l'expert en qüestió (normalment, en toxicologia i, en un percentatge molt alt dels casos, un home):

SOCIEDAD

Un kit contra las drogas de sumisión

La Universidad de Valencia desarrolla un detector que se sumerge en la bebida. Esas sustancias anulan la voluntad y están presentes en muchos robos y violaciones

SEQUEIROS

Al químico **Pablo Gaviña** le surgió la idea hace tres o cuatro años, cuando escuchó que la **Guardia Civil** aconsejaba a los

Captura de la recerca realitzada el 14 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

La utilització d'expressions com "anul·len la voluntat" es relaciona amb el perill essencialitzat que travessa altres dimensions de l'anàlisi i que, com dèiem, és el recurs principal que sosté la narrativa del terror sexual:

"A mi això de les drogues que anul·len la voluntat em grinyola molt. De fet és com molt pel·liculero. L'altre dia em van trucar per TV3 i em deien "la burundanga, que te la bufen, i no sé què" i li vaig dir "mira, per favor pareu ja. Pareu ja perquè no esteu ajudant". Perquè jo soc de la generació de les nenes d'Alcàsser i sé l'impacte que va tenir en la meua vida aquella història. Al final se'ns està traient de l'espai públic quan es fan aquestes coses. Això d'anul·lar la voluntat, és que a veure... Què entenem per anul·lar la voluntat? L'alcohol te l'anul·la. Si hagués de descriure alguna manera això d'anul·lar la voluntat, per mi és com treure les defenses, l'estat d'alerta. Llavors l'alcohol et treu l'estat d'alerta, el GHB també i les benzodiazepines també". Mireia Ventura.

Algunes notícies, com la que es mostra a continuació, conjuguen diversos elements: invisibilització de causa i agressors, submissió química com a concepte, experts masculins d'àmbits aliens a la violència masclista, monstruitació i cas extrem:

SOCIEDAD • La amenaza en vacaciones

El lado oscuro del verano: más agresiones sexuales y más sumisión química

Los delitos contra la libertad sexual en España crecen un 50% en julio y agosto y casi la mitad de las víctimas son menores de edad. Además, detrás de las denuncias surge cada vez más el uso de sustancias químicas para someter a las chicas. Los expertos alertan: "No pierdas nunca de vista tu bebida"

ILUSTRACIÓN: AJUBEL

No tenía más de 16 años la chica que, ajena al estrépito de los coches de choque, yacía desplomada en la acera durante las fiestas del distrito madrileño de Chamartín. Sus amigos

Captura de la recerca realitzada el 14 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

La focalització en la substància s'articula, altres vegades, en una reificació més literal: atribuint-li trets humans i concedint-li, així, una dimensió autònoma que opera invisibilitzant, del tot, l'agressor:

FRANCIA

Inquietud en Francia por decenas de ataques con jeringuilla en discotecas

Decenas de jóvenes han denunciado sentir náuseas, vértigos y dolores tras recibir un pinchazo. No se tiene constancia de agresiones sexuales

Los expertos intentan dar con restos de posibles drogas o sustancias inquietantes, pero los resultados tardan entre dos y tres semanas.

Una de las sustancias que buscan es el GHB, también conocida como "droga de los violadores" o **éxtasis líquido**, un depresor del sistema nervioso central que se usaba en los años sesenta como anestésico.

Captures de la recerca realitzada el 13 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

Per acabar amb l'anàlisi de la focalització en la substància, un exemple de notícia en la que la invisibilització dels agressors i la causa s'articula en el recurs narratiu de l'antropomorfisme, d'una banda; i l'edat com a factor causal de la violència sexual, de l'altra:

Investigan el uso de burundanga para anular la voluntad de dos jóvenes de Lugo, una de ellas violadas

EL MUNDO Los investigadores descartan oficialmente poner nombre a esa sustancia que podrían haber ingerido las chicas, pero diversas fuentes apuntan a que podría tratarse de burundanga, una droga con la inquietante consecuencia de que anula la voluntad de quién la consume de la que ya se han registrado casos de usos con fines sexuales para abusar de jóvenes sin que opongan resistencia.

Captura de la recerca realitzada el 18 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

Agressors: la substància com a atenuant

Tota aquesta narrativa al voltant de les substàncies quan es dona violència sexual cala, sobretot, en el discurs de la majoria d'homes a l'hora d'analitzar situacions concretes d'agressions sexuals.

D'una banda, i com s'ha vist, fent que els sigui molt difícil identificar situacions oportunistes. Concretament, en els casos en què la substància implicada és l'alcohol, alguns es resisteixen a parlar de submissió química o violència sexual -identificació conceptual-. En aquestes situacions que, com hem vist, son la majoria, apareixen els arguments que desresponsabilitzen l'agressor:

"Jo crec que molts no son conscients del que estan fent". X, 20 anys.

"Jo crec que només els que son reincidents, aquests sí". J, 31 anys.

Es tracta d'un discurs coherent amb el que (re)produeixen la majoria de mitjans de comunicació:

CINE · En libertad con cargos

El presunto agresor de la fiesta de los Premios Feroz "ya iba como las Grecas en la gala"

El detenido por dos presuntas agresiones sexuales en la fiesta de los premios Feroz es identificado por varias personas por su "comportamiento excesivo". En la propia gala llamó la atención por sus abrazos efusivos a Almodóvar

Captura de la recerca realitzada el 18 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

Per amplificar l'efecte atenuant és habitual, com s'observa, visibilitzar altres conductes que es troben en l'imaginari del consum d'alcohol: excés, efusivitat, etc.

Agredides: la substància com a mecanisme de responsabilització

"En qualsevol acte de violència sexual les víctimes, les dones agredides, el primer que tenen és un sentiment de vergonya i culpa absolut. Encara que no estiguin sota submissió. Perquè com que tot es basa en la culpa, tu has de trobar una excusa a per què t'ha passat: què he fet jo? I el que passa amb el consum és que tens una raó més. El missatge és: "si no haguessis estat tan borratxa, potser hauries tingut alguna oportunitat". Teresa Echeverria

El cas paradigmàtic de l'alcohol es relaciona, sobretot, amb ubicar la responsabilitat de l'agressió en la capacitat de les dones per defensar-se. En aquesta narrativa, l'agressió estranyament rep aquest nom sinó que s'ubica, més aviat, en l'espai de "s'han aprofitat de tu". En aquest sentit, i en consonància amb els significats sobre el perill sexual, s'assumeix que les dones s'han de responsabilitzar de les condicions que les fan propenses a rebre violència -com si la única condició necessària no fos, simplement, ser dona-.

JUICIO · Agresión sexual

Dos años de prisión por violar a una menor de 15 años cuando estaba borracha

Los hechos ocurrieron en 2012, cuando el condenado tenía 20 años

Los hechos ocurrieron en julio de 2012, de noche, durante una fiesta de cumpleaños en Mallorca, cuando el joven tenía **20 años**. La menor había ingerido grandes cantidades de alcohol y el joven la llevó a un dormitorio, donde la agredió sexualmente. La menor trató de quitárselo de encima sin conseguirlo, dado el estado de embriaguez en el que se encontraba.

Captura de la recerca realitzada el 18 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

Aquesta notícia exemplifica, d'una banda, la culpa pel fet d'estar en unes condicions que han impedit a la noia oposar resistència. D'altra banda, però, el llenguatge -ofensiu- ens permet connectar amb la narrativa habitual quan el consum voluntari no és d'alcohol (o no només) sinó d'altres drogues:

"Recordo que fa uns anys la segona substància era la cocaïna. Però què passa aquí? Que seguim estant amb un tema d'estigma en consum de drogues i les dones més encara, i tenim por a que se'ns tatxi de que t'ho has buscat perquè tu t'has posat en un espai en el que ja t'hem avisat que no és segur i, a sobre, t'has drogat". Mireia Ventura

En aquests casos, l'espai per ser reconeguda com a víctima és pràcticament inexistent perquè s'ha transgredit un límit amb una càrrega simbòlica encara major. De manera similar al que ocorre amb les lògiques excepció-norma i no home-home, l'ús de drogues per part de les dones s'inscriu en la polarització dona pública-dona. La primera respon a l'imaginari segons el qual el límit traspassat (allò socialment acceptable) implica que queda privada de drets i és deshumanitzada. Es tracta de la mateixa lògica que opera en els casos en els que les agredides són treballadores sexuals; casos en els quals les dones se situen en un espai en terra de ningú en el que, per tant, poden ser de qualsevol.

És, en aquest sentit, que es relaciona amb els imaginaris sobre l'espai públic i l'edat:

- > L'espai públic com a espai paradigmàtic d'exercici de la violència i, per tant, com a espais que les dones han d'evitar si no volen ser agredides.

- > Concretament, i com hem vist, es focalitza en els espais d'oci nocturn, considerats els espais exclusius de consum de drogues; mecanisme que serveix per alimentar els mites al voltant de la joventut. S'emfatitza l'excessiva llibertat de les persones joves (sobretot, de les noies). A l'altre pol, encara que no es faci explícitament, hi ha els rols i els mandats tradicionals de la dona.

- > Finalment, les narratives sobre l'edat i els espais segurs fan que el relat es desviï cap a la joventut i la violència generalitzada alimentant els significats, presents en cada generació, de que en èpoques anteriors no passaven *tantes coses*.

5. RECOMANACIONS

❖ Assenyalar la causa: el masclisme com a explicació

- > No situar-ho com a succés explícita o implícitament: a l'apartat de successos o com a casos aïllats.
- > No amplificar casos concrets: no contribuir a mediatitzar certs casos i alimentar l'imaginari del cas excepcional.
- > Mencionar el sistema de gènere com a causa i context en el que, i pel que, es produeix la violència sexual, i treure el focus d'altres elements contextuals (substància, edat, espai).
- > Parlar de totes les dimensions de la violència sexual: abordatges comunitaris, polítiques públiques, propostes dels col·lectius feministes, veu de les expertes, funcionament i limitacions del sistema judicial, etc.

"Quan tu fas aquesta obertura de gran angular i parles del fenomen, del nivell d'incidència, però també de que això es pot combatre perquè tenim eines i estratègies per acabar amb les violències sexuals. Perquè quan jo dono el discurs de fenomen jo crec que t'ajuda a entendre el que està passant i et converteix amb aquesta voluntat d'agent de canvi, de dir "això és molt greu però podem fer coses." Si no, si només explico A... et situa amb una situació de passivitat que dius, és que al final això no es pot fer res, és un drama". Alba Alfageme

EXEMPLES

VIOLENCIA MACHISTA · Pondrá en marcha un protocolo de actuación ante posibles casos

Pamplona centra su campaña contra las agresiones sexuales en San Fermín en cómo informan los medios

IVÁN RUIZ JIMÉNEZ

30 JUN. 2017 | 17:51

Captura de la recerca realitzada el 6 de març de 2023 a la web del diari El Mundo

DELITOS MACHISTAS

Los pinchazos se alejan de la noche, pero el terror sexual se perpetúa

• Las expertas consultadas recuerdan que, aunque el modus operandi es nuevo, estos delitos se producen en espacios donde ya se han ejercido antes otras violencias

Captura de la recerca realitzada el 17 de febrer de 2023 a la web del diari La Vanguardia

El relato del terror tras los pinchazos en discotecas que busca “disciplinar” a las mujeres

Las expertas piden cautela y advierten de que, aunque los ataques no estén asociados a la comisión de otros delitos, conectan con las “estrategias de adoctrinamiento” a las mujeres mediante el pánico y la sensación de inseguridad en el espacio público

Captura de la recerca realitzada el 20 de febrer de 2023 a la web del diari *ElDiario.es*

VIOLENCIA MACHISTA

Feministas advierten de que el fenómeno de los pinchazos puede originar terror sexual, limitando los movimientos de las mujeres

Se han detectado decenas de casos en el Estado. En el País Vasco, solo en quince días la Ertzaintza ha contabilizado 12. Los Mossos d'Esquadra, 23 pinchazos. No han hallado restos de sustancias relacionadas con la sumisión química, pero el relato de que el peligro es inminente ya está calando.

Captura de la recerca realitzada el 3 de març de 2023 a la web del diari *El Salto*

Violencia sexual y drogas: autodefensa frente al alarmismo mediático

INÉS GIMÉNEZ DELGADO

19/12/2016

CUERPOS REPORTAJE

Frente a las informaciones sensacionalistas en la prensa sobre la llamada burundanga, colectivos de reducción de riesgos proponen formación para la prevención y la protección, más información sobre las sustancias y estrategias de cuidados.

Captura de la recerca realitzada el 12 de març de 2023 a la web del diari *Píkara*

València tendrá 56 puntos violetas estas Fallas para prevenir agresiones sexuales

Comisiones falleras, entidades vecinales y asociaciones ciudadanas se suman al “compromiso inequívoco de València contra las violencias machistas”, tal como ha señalado la concejala de Igualdad, Lucía Beamud

Captura de la recerca realitzada el 20 de febrer de 2023 a la web del diari *ElDiario.es*

❖ No revictimitzar les agredides

- > No abusar de les paraules "víctima", "presumpta", "suposada".
- > No donar detalls concrets, morbosos o que permetin identificar les víctimes.
- > No focalitzar en les circumstàncies del cas concret.
- > No ressaltar la conducta de la víctima: si havia consumit, quant, si va oposar resistència, etc.
- > No fer espai a les opinions d'agressors, familiars i persones properes. En el cas de les defenses dels acusats, fer-ho de manera crítica i contextualitzada.

En essència, es tracta de que el cas concret, si s'aborda, es faci per apuntar a les causes de la violència sexual:

"Val, ara hi ha aquest cas concret però mirem la visió de gran angular perquè focalitzar-nos en un cas en concret a nivell mediàtic no ens serveix, no és útil per la població perquè et porta al detall, a aquella situació en concret i perquè et porta a buscar aquest punt de morbo, de saber, del personalisme. I això jo crec que no ens ajuda gens. Podem parlar d'una agressió sexual, explicar-la, sense donar detalls si us plau, sense entrar en detalls perquè els detalls no aporten res. Per tant, com a forma de denúncia, d'explicar el que passa al nostre mon, però després, sobretot, explicar per exemple si aquestes agressions sexuals acaben en judici, com acaben aquestes sentències, parlar de dones que es recuperen, dones que se'n surten, noies que tot i haver patit violacions tenen la capacitat de fer aquest pas endavant." Alba Alfageme

"Doncs donaria informació d'aquest tipus [sobre les punxades] però sense pànic. O sigui, el pànic no està tant en la informació correcta sinó en com es dona. La informació correcta és: davant d'aquesta situació, es pot fer això per tenir totes les garanties i el sistema judicial sap el que està passant perquè hi ha comunicació, i ja està. I en el cas del Dani Alves el primer que s'hauria de fer és no dir res. Saps aquest periodisme... Perquè aquesta morbositat es pot fer un any després de que hagin passat les coses. En el moment és el pitjor que pots fer perquè estàs donant espectacle. Si t'hi fixes, l'advocada de la noia de l'Alves no ha dit res, perquè és la preservació de l'ambient de la víctima. Tu pots parlar en general de: quan passa això què podríem fer però no dir "aquest senyor, amb aquesta noia, i aquesta noia va dir, etc.". Estem en un procés de que ella es centri, després en un procés judicial, ho esteu emmerdant tot. S'ha de tenir, com a víctima, una fortalesa... Els mitjans no haurien de parlar d"el cas de" sinó en general de què és violència, de tot el que significa, el que ha d'estar treballant la família per mantenir la integritat, les amistats, l'àmbit laboral, i els mitjans de

comunicació que l'estem recolzant, etc. Perquè moltes de les que veuen això i estan en aquest procés es tiren enrere". Teresa Echeverria

EXEMPLES

VIOLENCIA MACHISTA

El futbolista Dani Alves en prisió o para qué sirven los protocolos de violencia sexual

La discoteca tenía como referencia un protocolo del Ayuntamiento de Barcelona y su personal había recibido formación. La mujer quiere renunciar a la indemnización que le correspondería en caso de que llegara a ser condenado el futbolista, que tiene un sueldo de 300.000 euros al mes.

Captura de la recerca realitzada el 28 de març de 2023 a la web del diari El Salto

VIOLENCIA MACHISTA

Violencias machistas y ocio nocturno: qué ha cambiado y qué no desde el caso Alcàsser hasta el de Dani Alves

El movimiento feminista ha logrado importantes avances en la respuesta social e institucional a violencias machistas en el contexto del ocio nocturno. No obstante, investigadoras y activistas insisten en que todavía queda un largo camino que recorrer para no responsabilizar a las mujeres de las agresiones sufridas en un contexto de fiesta y garantizar espacios seguros durante la noche.

Captura de la recerca realitzada el 28 de març de 2023 a la web del diari El Salto

❖ **Visibilitzar els processos de recuperació**

- > Mostrar l'impacte social d'aquests processos (salut física, salut mental, etc.).
- > Informar sobre recursos disponibles.
- > Evitar l'ús d'adjectius dramàtics si no son en primera persona: "angoixada", "destrossada", etc.

"Jo una de les coses que reivindico és el dret a la recuperació. Al patriarcat és al que li va de meravella que només parlem d'agressions sexuals i que en cap cas surtin dones que diguin "sí, a mi em va passar això però al final m'he recuperat,

me n'he sortit". Perquè al final una de les formes de violència més extremes que té el patriarcat evidentment son les violències sexuals i és una forma de treure't de la banda de les dones, de dir "tu ja no ets una amenaça per mi". Per tant, et destrosso amb allò més íntim, dono un missatge per totes, es reproduïx a nivell mediàtic, a totes ens alimenten amb aquesta pedagogia de la por -que jo crec que hi ha tot aquest procés d'aquest terror sexual però que es construeix amb aquesta pedagogia de la por des de ben petites-". Alba Alfageme

"Aquí s'ha d'implicar a tot l'àmbit social, per exemple reforçar aquesta idea de participació ciutadana en la cura: si tu veus que hi ha indicis, que hi ha un comportament, afrontar-ho, frenar-ho, comunicar-ho, dir-ho, mullar-se". Teresa Echeverria

"Llavors jo crec que s'ha d'informar des de, bàsicament, les situacions que succeeixen sense el detall però també parlar de què s'està fent, com es pot combatre, què pots fer davant d'una situació d'aquestes i posar sobretot molts exemples de dones resilients que se n'han sortit per poder personalitzar la capacitat o aquest dret a aquesta recuperació. Que al final desgraciadament a moltes dones ens han passat coses, i moltes ens n'hem sortit. Amb les nostres cicatrius però estem aquí, seguim lluitant i seguim endavant. I aquests missatges més empoderadors, de reforçar, aquests missatges resilients, més que empoderadors, son súper necessaris per combatre aquest terror sexual". Alba Alfagme

EXEMPLES

Violencia machista y comunicación: contar para sanar

JUNE FERNÁNDEZ

24/11/2020

ANÁLISIS REPORTAJE

La psicóloga Norma Vázquez y la periodista June Fernández aportan en este diálogo claves para que los medios fortalezcan y no perjudiquen los procesos de reparación de las víctimas y sobrevivientes.

Captura de la recerca realitzada el 12 de març de 2023 a la web del diari Píkara

VIOLENCIA SEXUAL >

“Ni burundanga ni ketamina, mi sumisión química fue con unos chupitos de más”

El alcohol es la sustancia más empleada en la violencia sexual bajo el efecto de drogas. Los agresores lo utilizan, sobre todo, de forma oportunista: aprovechan el estado de la víctima para abusar de ella

Captura de la recerca realitzada el 21 de març de 2023 a la web del diari El País

❖ Posar el focus en els agressors

- > Posar el focus en la responsabilitat dels qui perpetren les violències.
- > No visibilitzar els agressors en funció de la seva procedència, el color de pell, la relació amb altres delictes o el perfil socioeconòmic.
- > Referir-se als agressors i fer-ho com a subjectes, tant als titulars com al cos de la notícia.
- > Presentar-los com a responsables d'un delicte que, a més, no és un fet fortuït sinó premeditat.

“Seguim posant la responsabilitat en la possible víctima quan, en realitat, el que s'hauria de fer és “ostres tio, no aplaudeixis el teu amic que s'està aprofitant d'aquesta noia sinó digues-li ‘què està fent?’”. Jo al final el focus el posaria cap a l'altra banda, cap als homes”. Mireia Ventura

“Jo crec que hem de desnaturalitzar totes aquestes situacions i posar el focus, cada cop ho tinc més clar, en els homes. Perquè al final les dones patim les conseqüències d'una masculinitat violenta, és que el problema nosaltres el tenim perquè hem de sobreviure, és que el problema no és nostre. El problema és d'ells”. Alba Alfageme

EXEMPLES

¿Por qué no se puede decir que los agresores de mujeres son hombres? Colonia, nochevieja de 2015

PIKARA MAGAZINE
20/02/2016

Captura de la recerca realitzada el 12 de març de 2023 a la web del diari Píkara

6. CONCLUSIONS

L'anàlisi dels discursos al voltant de la violència sexual adquireix sentit perquè:

- ❖ Les narratives mediàtiques constitueixen un sistema intel·ligible que materialitza la dimensió estructural de les desigualtats
- ❖ Es constitueix amb significats que defineixen la societat tant pel que s'afirma com pel que s'exclou

En definitiva, és a través de l'anàlisi dels significats sobre violència sexual, víctima, agressor, joventut, drogues, etc. que podem observar la societat en la seva estructura organitzativa i funcional.

Com? Relacionant les condicions de possibilitat -què i com pot ser dit- i les seves eines de legitimitat -mecanismes del discurs per produir els efectes desitjats-.

Condicions de possibilitat: els mites	Mecanismes de (re)producció	El que afirma/el que exclou
Violència sexual	Excepcionalitat Espectacularització Lògica competitiva: les agressions més greus	Essencialització del perill i despolitització/ el masclisme com a causa i l'espai de reconeixement de les violències sexuals
Agredides	Culpa Dolor	Perill sexual i disciplina del terror sexual/ relats i estratègies de supervivència
Agressors	Monstruositat Característiques personals	Els agressors son persones llunyanes a nosaltres/ la realitat de la violència sexual
Drogues	Causa Atenuant Responsabilització	Les drogues, protagonistes de la violència sexual/ causa de les agressions, agressors i altres usos i contextos del consum de drogues

Per tal de subvertir aquestes dinàmiques, les propostes recollides s'inscriuen en els objectius de **visibilitzar i ampliar els significats** al voltant de la violència sexual a través de:

- ❖ Posar en circulació imaginaris i discursos que puguin ser reconeixibles per les dones, visibilitzant i representant les situacions i les violències que viuen.
- ❖ Promoure la reflexió i la responsabilització en els homes.
- ❖ Partir de la idea de que totes les accions relacionades amb la violència sexual obeeixen a lògiques situades.
- ❖ Promoure discursos que respectin l'heterogeneïtat de les experiències i les estratègies de les dones davant la violència sexual.

7. BIBLIOGRAFIA

Agamben, G. (2018). *El uso de los cuerpos (Homo Sacer, IV, 2)*. València: Pre-Textos.

Barjola, N. (2019). *Microfísica sexista del poder. El caso Alcàsser y la construcción del terror sexual*. Barcelona: Virus Editorial.

Geertz, C. (2009). *La interpretación de las culturas*. Barcelona: Gedisa.

Segato, R. L. (2003). *Las estructuras elementales de la violencia*. Buenos Aires: Prometeo.

Segato, R. L. (2016). *La guerra contra las mujeres*. Madrid: Traficantes de sueños.

Zurbano, B. i Liberia, I. (2014). Revisión teórico-conceptual de la violencia de género y de su representación en el discurso mediático. Una propuesta de resignificación. *Zer*, 19(36), 121-143.